YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (laajennettu kolmas jaosto)

14 päivänä toukokuuta 1998 *

Asiassa T-354/94,

Stora Kopparbergs Bergslags AB, Ruotsin oikeuden mukaan perustettu yhtiö, kotipaikka Falun (Ruotsi), edustajinaan asianajajat Alexander Riesenkampff, Heinz-Joachim Freund ja Stefan Lehr, Frankfurt am Main, prosessiosoite Luxemburgissa asianajotoimisto René Faltz, 6 rue Heinrich Heine,

kantajana,

vastaan

Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehinään oikeudellisen yksikön virkamiehet Julian Currall ja Richard Lyal, prosessiosoite Luxemburgissa c/o oikeudellisen yksikön virkamies Carlos Gómez de la Cruz, Centre Wagner, Kirchberg,

vastaajana,

* Oikeudenkäyntikieli: englanti.

jossa kantaja vaatii EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamisesta 13 päivänä heinäkuuta 1994 tehdyn komission päätöksen 94/601/EY (IV/C/33.833 — Kartonki; EYVL L 243, s. 1) kumoamista,

EUROOPAN YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN TUOMIOISTUIN (laajennettu kolmas jaosto),

toimien kokoonpanossa: presidentti B. Vesterdorf sekä tuomarit C. P. Briët, P. Lindh, A. Potocki ja J. D. Cooke,

kirjaaja: hallintovirkamies J. Palacio González,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 25.6.1997—8.7.1997 pidetyssä suullisessa käsittelyssä esitetyn,

on antanut seuraavan

tuomion

Kanteen perustana olevat tosiseikat

1 Tämä asia koskee EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamisesta 13 päivänä heinäkuuta 1994 tehtyä komission päätöstä 94/601/EY (IV/C/33.833 — Kartonki; EYVL L 243, s. 1), sellaisena kuin se on oikaistuna ennen sen julkaisemista

26 päivänä heinäkuuta 1994 tehdyllä komission päätöksellä C(94) 2135 lopullinen (jäljempänä päätös). Komissio määräsi päätöksessään 19:lle yhteisössä kartonkia tuottavalle ja toimittavalle yritykselle sakkoja perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomisesta.

2 British Printing Industries Federation (jäljempänä BPIF), joka on suurinta osaa Yhdistyneen kuningaskunnan kartonkipakkausteollisuudesta edustava etujärjestö, teki 22.11.1990 päivätyllä kirjeellä komissiolle epävirallisen valituksen. BPIF väitti, että Yhdistyneeseen kuningaskuntaan kartonkia toimittavat tuottajat olivat useaan kertaan korottaneet hintojaan samanaikaisesti ja yhdenmukaisesti, ja se pyysi komissiota tutkimaan, oliko yhteisön kilpailusääntöjä mahdollisesti rikottu. BPIF julkaisi lehdistötiedotteen varmistaakseen, että sen toimenpide saa julkisuutta. Tämän tiedotteen sisältöä selostettiin alan ammattilehdistössä joulukuun 1990 aikana.

3 Myös Fédération française du cartonnage teki 12.12.1990 komissiolle epävirallisen valituksen, jossa se esitti Ranskan kartonkimarkkinoista vastaavia huomautuksia kuin BPIF valituksessaan.

4 Komission virkamiehet, jotka toimivat 6 päivänä helmikuuta 1962 annetun neuvoston asetuksen N:o 17 (perustamissopimuksen 85 ja 86 artiklan ensimmäinen täytäntöönpanoasetus; EYVL 1962, 13, s. 204; jäljempänä asetus N:o 17) 14 artiklan 3 kohdan nojalla, tekivät 23.4. ja 24.4.1991 ennalta ilmoittamatta samanaikaisesti tutkimuksia useiden kartonkialan yritysten ja järjestöjen tiloissa.

5 Näiden tutkimusten jälkeen komissio pyysi asetuksen N:o 17 11 artiklan nojalla tietoja ja asiakirjoja kaikilta niiltä, joille päätös on osoitettu.

6 Näiden tutkimusten yhteydessä sekä tietoja ja asiakirjoja koskevien pyyntöjen johdosta saadun aineiston perusteella komissio katsoi, että kyseiset yritykset olivat osallistuneet perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomiseen (useimmissa tapauksissa) vuoden 1986 puolivälistä vähintään vuoden 1991 huhtikuuhun.

7 Tämän vuoksi komissio päätti panna vireille viimeksi mainitun määräyksen soveltamista koskevan menettelyn. Komissio lähetti 21.12.1992 päivätyllä kirjeellä väitetiedoksiannon kullekin näistä yrityksistä. Kaikki yritykset, joille väitetiedoksianto osoitettiin, vastasivat siihen kirjallisesti. Yhdeksän yritystä pyysi tulla kuulluksi suullisesti. Niitä kuultiin 7.—9.6.1993.

8 Menettelyn lopuksi komissio antoi päätöksen, jossa määrätään seuraavaa:

"1 artikla

Buchmann GmbH, Cascades SA, Enso-Gutzeit Oy, Europa Carton AG, Finnboard — the Finnish Board Mills Association, Fiskeby Board AB, Gruber & Weber GmbH & Co KG, Kartonfabriek de Eendracht NV (joka käyttää toiminimeä BPB de Eendracht NV), NV Koninklijke KNP BT NV (aikaisemmin Koninklijke Nederlandse Papierfabrieken NV), Laakmann Karton GmbH & Co KG, Mo Och Domsjö AB (MoDo), Mayr-Melnhof Gesellschaft mbH, Papeteries de Lancey SA, Rena Kartonfabrik AS, Sarrió SpA, SCA Holding Ltd (aikaisemmin Reed Paper & Board (UK) Ltd), Stora Kopparbergs Bergslags AB, Enso Española SA (aikaisemmin Tampella Española SA) ja Moritz J. Weig GmbH & Co KG ovat rikkoneet EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa siten, että

— Buchmann ja Rena ovat noin vuoden 1988 maaliskuusta ainakin vuoden 1990 loppuun,

— Enso Española on ainakin vuoden 1988 maaliskuusta ainakin vuoden 1991 huhtikuun loppuun,

— Gruber & Weber on ainakin vuodesta 1988 vuoden 1990 loppuun ja

— muut ovat vuoden 1986 puolivälistä ainakin vuoden 1991 huhtikuuhun

osallistuneet sopimukseen ja yhdenmukaistettuun menettelytapaan, jotka ovat peräisin vuoden 1986 puolivälistä ja joiden mukaisesti Euroopan yhteisön kartongintoimittajat

— tapasivat säännöllisesti salaisissa ja vakiintuneeksi tavaksi muodostuneissa kokouksissa neuvotellakseen ja päättääkseen alan yhteisestä kilpailunrajoittamissuunnitelmasta,

— sopivat säännöllisistä hinnankorotuksista kunkin tuotelaadun osalta kunakin kansallisena valuuttana,

— suunnittelivat ja toteuttivat useita samanaikaisia ja yhdenmukaisia hinnankorotuksia kaikkialla Euroopan yhteisössä,

— saavuttivat yhteisymmärryksen tärkeimpien tuottajien markkinaosuuksien pysyttämisestä vakiotasoilla, mutta siten, että niitä saatettiin joskus muuttaa,

— toteuttivat — alkuvuodesta 1990 lähtien aina vain useammin — yhdenmukaistettuja toimenpiteitä toimitusten valvomiseksi yhteisön markkinoilla varmistaakseen edellä mainittujen yhdenmukaistettujen hinnankorotusten toteuttamisen,

— edellä mainittuja toimenpiteitä tukeakseen vaihtoivat kaupallisia tietoja toimituksista, hinnoista, tuotantoseisokeista, tilauskannoista ja koneiden käyttöasteista.

— —

3 artikla

Seuraaville yrityksille määrätään 1 artiklassa todetuista rikkomisista sakkoa seuraavasti:

— —

xvii) Stora Kopparbergs Bergslags AB:lle sakkoa 11 250 000 ecua;

— — »

9 Päätöksen mukaan rikkominen tapahtui Product Group Paperboard -nimisessä organisaatiossa (jäljempänä PG Paperboard), joka muodostui useista työryhmistä ja jaostoista.

10 Tämän organisaation yhteyteen perustettiin vuoden 1986 puolivälissä Presidents Working Group (jäljempänä PWG), joka muodostui yhteisön tärkeimpien kartongintuottajien (joita oli noin kahdeksan) johtavassa asemassa olevista edustajista.

11 PWG:n tehtävänä oli erityisesti keskustella markkinoista, markkinaosuuksista, hinnoista ja kapasiteeteista ja harjoittaa näiden osalta yhteistoimintaa. Se teki erityisesti yleisluonteisia päätöksiä siitä, milloin ja minkä suuruisina tuottajien oli toteutettava hinnankorotukset.

12 PWG raportoi President Conferencelle (jäljempänä PC), johon osallistuivat (melko säännöllisesti) melkein kaikkien kyseessä olevien yritysten toimitusjohtajat. Nyt kyseessä olevana aikana PC kokoontui kahdesti vuodessa.

13 Vuoden 1987 lopulla perustettiin Joint Marketing Committee (jäljempänä JMC). Sen pääasiallisena tarkoituksena oli yhtäältä päättää, voitiinko hintoja korottaa, ja jos voitiin, niin miten, ja toisaalta määritellä yksityiskohtaisesti, miten PWG:n maittain ja suurimpien asiakkaiden osalta päättämät hinta-aloitteet toteutetaan, minkä tarkoituksena oli saada aikaan yhdenmukainen hintajärjestelmä Euroopassa.

14 Economic Committee (jäljempänä talousjaosto) keskusteli muun muassa hintavaihteluista kansallisilla markkinoilla ja yritysten tilauskannoista ja raportoi päätelmistään JMC:lle tai vuoden 1987 loppuun saakka JMC:n edeltäjälle Marketing Committeelle. Talousjaoston jäseninä oli useimpien kyseessä olevien yritysten markkinointi- ja/tai myyntijohtajia, ja se kokoontui useita kertoja vuodessa.

15 Lisäksi päätöksestä ilmenee komission katsoneen, että PG Paperboardin toimintaa tuki se tietojen vaihto, jota harjoitettiin omaisuudenhoitoyhtiö Fidesin välityksellä, jonka kotipaikka on Zürich (Sveitsi). Päätöksen mukaan useimmat PG Paperboardin jäsenet toimittivat Fidesille kausiraportteja tilauksista, tuotannosta, myynnistä ja kapasiteetin käytöstä. Näitä raportteja käsiteltiin Fides-järjestelmässä, ja yhdistetyt tiedot lähetettiin järjestelmään osallistuville.

16 Kantaja Stora Kopparbergs Bergslags AB (jäljempänä Stora) omisti Euroopan suurimpiin kartongintuottajiin kuuluvan Kopparforsin, jo ennen kuin kun se vuonna 1990 hankki omistukseensa saksalaisen paperialan konsernin Feldmühle-Nobelin (jäljempänä FeNo), johon kuului muun muassa kartongintuottaja Feldmühle (päätöksen 11 perustelukappale). Feldmühle omisti jo tuolloin Papeteries Béghin-Corbehemin (jäljempänä CBC).

17 Päätöksen mukaan Feldmühle, Kopparfors ja CBC osallistuivat kartelliin koko sen ajan, jota päätös koskee. Lisäksi päätöksessä todetaan, että Feldmühle ja CBC osallistuivat PWG:n kokouksiin.

18 AAiemmat kartongintuottajat Kopparfors ja Feldmühle on sittemmin yhdistetty, ja nykyään ne muodostavat Stora-konsernin Billerud-ryhmän.

19 Päätöksen 158 perustelukappaleessa todetaan seuraavaa: "Stora myöntää olevansa vastuussa tytäryhtiöidensä Feldmühlen, Kopparforsin ja CBC:n osallistumisesta kilpailusääntöjen rikkomiseen sekä ajalta ennen kuin konserni hankki ne omistukseensa että sen jälkeiseltä ajalta". Komissio on lisäksi sen perusteella, että Feldmühle ja CBC osallistuivat PWG:n kokouksiin, katsonut kantajan kuuluneen kartellin "johtajiin" ja olevan tämän johdosta erityisessä vastuussa.

Oikeudenkäyntimenettely

20 Kantaja on nostanut tämän kanteen yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimeen 24.10.1994 jättämällään kannekirjelmällä.

21 Niistä muista 18 yhtiöstä, joiden katsottiin olevan vastuussa kilpailusääntöjen rikkomisesta, 16 on samoin nostanut kanteen päätöksestä (asiat T-295/94, T-301/94, T-304/94, T-308/94, T-309/94, T-310/94, T-311/94, T-317/94, T-319/94, T-327/94, T-334/94, T-337/94, T-338/94, T-347/94, T-348/94 ja T-352/94).

22 Asian T-301/94 kantaja Laakmann Karton GmbH peruutti kanteensa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimeen 10.6.1996 jättämällään kirjeellä, ja asia poistettiin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen rekisteristä asiassa T-301/94, Laakmann Karton vastaan komissio, 18.7.1996 annetulla määräyksellä (ei julkaistu oikeustapauskokoelmassa).

23 Ne neljä suomalaisyritystä, jotka kuuluivat Finnboard-nimiseen yhdistykseen ja jotka tämän vuoksi velvoitettiin maksamaan Finnboardille määrätty sakko yhteisvastuullisesti tämän kanssa, ovat myös nostaneet kanteen päätöksestä (yhdistetyt asiat T-339/94, T-340/94, T-341/94 ja T-342/94).

24 Kanteen nosti myös CEPI-Cartonboard-niminen yhteenliittymä, jolle päätös ei ollut osoitettu. Se kuitenkin peruutti kanteensa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimeen 8.1.1997 jättämällään kirjeellä, ja asia poistettiin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen rekisteristä asiassa T-312/94, CEPI-Cartonboard vastaan komissio, 6.3.1997 annetulla määräyksellä (ei julkaistu oikeustapauskokoelmassa).

25 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin kutsui 5.2.1997 päivätyllä kirjeellä asianosaiset epäviralliseen kokoukseen erityisesti siksi, että nämä saisivat esittää huo-

mautuksensa asioiden T-295/94, T-304/94, T-308/94, T-309/94, T-310/94, T-311/94, T-317/94, T-319/94, T-327/94, T-334/94, T-337/94, T-338/94, T-347/94, T-348/94, T-352/94 ja T-354/94 mahdollisesta yhdistämisestä suullista käsittelyä varten. Tässä 29.4.1997 pidetyssä kokouksessa asianosaiset suostuivat tällaiseen yhdistämiseen.

26 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen laajennetun kolmannen jaoston puheenjohtajan 4.6.1997 antamalla määräyksellä edellä mainitut asiat yhdistettiin suullista käsittelyä varten ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 50 artiklan mukaisesti, koska asiat liittyvät toisiinsa; määräyksessä puheenjohtaja hyväksyi asian T-334/94 kantajan pyynnön luottamuksellisesta käsittelystä.

27 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen laajennetun kolmannen jaoston puheenjohtaja hyväksyi 20.6.1997 antamallaan määräyksellä asian T-337/94 kantajan pyynnön, että erästä asiakirjaa, jonka kyseinen kantaja oli esittänyt vastauksena ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjalliseen kysymykseen, käsiteltäisiin luottamuksellisena.

28 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin (laajennettu kolmas jaosto) päätti esittelevän tuomarin kertomuksen perusteella aloittaa suullisen käsittelyn, ja se ryhtyi prosessinjohtotoimiin pyytämällä asianosaisia vastaamaan tiettyihin kirjallisiin kysymyksiin ja esittämään tiettyjä asiakirjoja. Asianosaiset noudattivat näitä pyyntöjä.

29 Edellä 25 kohdassa mainittujen asioiden asianosaisten lausumat ja vastaukset ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen esittämiin kysymyksiin kuultiin 25.6.—8.7.1997 pidetyssä suullisessa käsittelyssä.

Asianosaisten vaatimukset

30 Kantaja vaatii, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin

— kumoaa päätöksen siltä osin kuin se koskee kantajaa,

— toissijaisesti poistaa sakon tai alentaa sitä,

— velvoittaa vastaajan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

31 Komissio vaatii, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin

— jättää ensimmäisen kanneperusteen tutkimatta tai toissijaisesti hylkää sen perusteettomana,

— hylkää muut kanneperusteet perusteettomina,

— velvoittaa kantajan korvaamaan oikeudenkäyntikulut tässä oikeusasteessa.

Päätöksen kumoamista koskeva vaatimus

32 Kantaja vetoaa tältä osin yhteen kanneperusteeseen, jonka mukaan se ei ole päätöksen oikea adressaatti.

Kanneperusteen tutkittavaksi ottaminen

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

33 Komissio korostaa kantajan toimineen siten, ettei komissio oikeudenkäyntiä edeltävän menettelyn aikana kiinnittäisi huomiota päätöksen mahdollisiin muihin adressaatteihin kuin kantajaan. Kantaja oli hallinnollisen menettelyn aikana lisäksi omaksunut sellaisen kannan, että sille oli sen vuoksi myönnetty huomattava alennus sakosta. Kun nämä seikat otetaan huomioon, komission mukaan ei voida sallia, että kantaja saisi muuttaa kantansa päinvastaiseksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa. Tämän näkemyksen voidaan katsoa vastaavan common law -maissa sovellettua kohtuusperiaatetta, jonka mukaan tilanteen korjaamista vaativalla asianosaisella on itsellään oltava "puhtaat kädet".

34 Komissio toteaa, että ensimmäisiä asetuksen N:o 17 11 artiklan nojalla lähetettyjä kirjeitä ei ollut osoitettu kantajalle vaan kolmelle muulle samaan konserniin kuuluvalle yhtiölle. Kantajan asianajajan 19.8.1991 päivätyssä kirjeessä sekä kantajan 30.8.1991 päivätyssä yhteisessä vastauksessa (väitetiedoksiannon liitteet 34 ja 35) kantaja kuitenkin esiintyi konsernin edustajana kyseisessä menettelyssä. Näissä kahdessa asiakirjassa annettiin ymmärtää, että kantajan keskusjohto oli päättänyt ryhtyä yhteistyöhön komission kanssa ja olla välittämättä siitä, keneen menettely olisi oikeastaan kohdistettava. Komission mukaan kantajan tavoite — jonka tämä myös saavutti — oli saada komissio myöntämään sille edullinen kohtelu yhteistyöhalukkuuden vuoksi.

35 Kantajan toimenpiteellä olikin komission mukaan vaikutusta, koska kaikki myöhempi kirjeenvaihto osoitettiin sille, asetuksen N:o 17 11 artiklaan perustuva kirjeenvaihto mukaan lukien. Kantajan vastaukset vahvistivat kirjeenvaihdon alussa syntynyttä vaikutelmaa, koska kantaja esiintyi edelleen sinä tahona, johon menettely kuului kohdistaa ja joka siis olisi päätöksen oikea adressaatti, jos päätös tehtäisiin.

36 Tämän vuoksi komissio täsmensi väitetiedoksiannossaan, joka oli osoitettu kantajalle, että kantaja myönsi olevansa vastuussa tytäryhtiöidensä toiminnasta (ks. myös päätöksen 158 perustelukappale). Sitä, että kantaja ei ole väitetiedoksiantoon antamassaan vastauksessa esittänyt huomautuksia tästä väittämästä, on pidettävä nimenomaiseen myöntämiseen verrattavana.

37 Komission mukaan Stora-konserni on koko ajan esiintynyt ulospäin yhtenä, yhdenmukaisella tavalla toimivana yksikkönä. Se, että kantaja halusi esiintyä komission ainoana keskustelukumppanina, oli siis täysin tämän toimintaperiaatteen mukaista.

38 Lopuksi komissio toteaa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen implisiittisesti myöntäneen, että yrityksen komissiossa käydyssä menettelyssä omaksuma kanta voi tietyin edellytyksin sitoa sitä niin, ettei se voi myöhemmin muuttaa tätä kantaansa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa (asia T-30/89, Hilti v. komissio, tuomio 12.12.1991, s. II-1439).

39 Kantaja kiistää, että se olisi nimenomaisesti tai implisiittisesti myöntänyt olevansa päätöksen oikea adressaatti. Kantajan mukaan komissio toimi oikein, kun se osoitti ensimmäiset asetuksen N:o 17 11 artiklan nojalla lähettämänsä kirjeet kantajan tytäryhtiöille, eikä mikään seikka kantajan näihin kirjeisiin antamassa vastauksessa osoita, että kantaja olisi vastannut niihin omissa nimissään. Kantajan asianajaja on 19.8.1991 päivätyssä kirjeessään nimenomaisesti todennut toimivansa sekä kantajan että sen tytäryhtiöiden asiamiehenä. Kantaja oli mielestään johdonmukaisesti päätellyt, että sen oman lakiasiainosaston oli asioiden erityisluonteen vuoksi koordinoitava sitä, miten eri konserniyhtiöitä vastaan aloitetuissa tutkimuksissa menetellään.

40 Kantaja toteaa, ettei se ollut velvollinen vastaamaan väitetiedoksiantoon. Kantaja on vastauksessaan täsmentänyt, ettei se pyri kommentoimaan komission oikeudellista analyysiä. Kantajalla oli mielestään ollut oikeus vastata pelkästään muutamiin

tosiseikkoja koskeviin kohtiin, eikä näin ollen millään perusteella voida katsoa, että se olisi näin tehdessään myöntänyt olevansa jollakin tavalla vastuussa väitetyistä kilpailusääntöjen rikkomisista.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

41 On kiistatonta, ettei kantaja ole missään vaiheessa nimenomaisesti myöntänyt olevansa sen enempää väitetiedoksiannon kuin päätöksenkään oikea adressaatti.

42 On tutkittava, onko kantaja implisiittisesti myöntänyt olevansa kyseisten tointen oikea adressaatti.

43 Tältä osin on todettava, että niiden tietojensaantipyyntöjen johdosta, joita asetuksen N:o 17 11 artiklan nojalla lähetettiin muun muassa useille kantajan tytäryhtiöille, kantajan asianajaja totesi 19.8.1991 päivätyssä ja komissiolle osoitetussa kirjeessä seuraavaa (väitetiedoksiannon liite 34):

"Stora Kopparbergs Bergslags AB (jäljempänä Stora) on edellä mainitussa asiassa valtuuttanut toimistomme edustamaan itseään ja tytäryhtiöitään, mukaan lukien Billerud, Kopparfors ja Feldmühle, jotka tuottavat ja toimittavat kartonkia; Storaa ja sen kyseisiä kartonkialalla toimivia tytäryhtiöitä kutsutaan tässä Stora-konserniksi.

Storan johto on antanut minulle tehtäväksi ilmoittaa komissiolle, että se tunnustaa niiden kilpailusääntöjen rikkomista koskevien väitteiden vakavuuden, joita komissio on esittänyt asetuksen N:o 17 14 artiklan nojalla tekemissään (paikalla tehtäviä

tutkimuksia koskevissa) päätöksissä ja tämän asetuksen 11 artiklan nojalla lähettämissään kirjeissä (tietojensaantipyynnöt), ja että Stora on alkanut tarkastaa Stora-konserniin kuuluvien tytäryhtiöiden tätä asiaa koskevia toimintaperiaatteita ja menettelytapoja. Ensimmäiset tulokset näistä tarkastuksista ovat saaneet Storan katsomaan, että Stora-konsernin yhtiöt ovat noudattaneet tiettyjä toimintaperiaatteita ja menettelytapoja, jotka saattavat olla kilpailusääntöjen rikkomista.

— —

Yhdelletoista Stora-konserniin kuuluvalle yhtiölle lähetettyjä tietojensaantipyyntöjä käsitellään tällä välin ja vastaukset toimitetaan komissiolle mahdollisimman pian."

44 Kantaja on 30.8.1991 päivätyssä ensimmäisessä ilmoituksessaan (väitetiedoksiannon liite 35) täsmentänyt seuraavaa:

"Tämä asiakirja sisältää Cartonnerie Béghin Corbehem SA:n (jäljempänä CBC), Feldmühle AG:n (jäljempänä Feldmühle) ja Kopparfors AB:n (jäljempänä Kopparfors) (joita yhdessä kutsutaan jäljempänä Stora-tuottajiksi) vastaukset 11 artiklaan perustuvaan ensimmäiseen tietojensaantipyyntöön, jonka komissio lähetti tuottajille 11.6.1991. Stora Kopparbergs Bergslags AB (jäljempänä Stora) omistaa kaikki Stora-tuottajat, ja se on koonnut vastaukset sen tytäryhtiöille 11 artiklan perusteella lähetettyihin pyyntöihin. Kukin Stora-tuottajista on antanut näissä vastauksissa olevat tiedot — — ."

45 Kantajan myöhemmissä ilmoituksissa (väitetiedoksiannon liitteet 38, 39, 43 ja 44) ei ole mainittu, kenen nimissä ne on annettu. Niissä puhutaan "Storasta" ja "Stora-tuottajista" ("Stora Producers").

46 Näiden asiakirjojen perusteella on todettava, että komissio saattoi perustellusti katsoa, että kun otettiin huomioon kantajan moniselitteinen asenne hallinnollisen menettelyn siinä vaiheessa, joka edelsi väitetiedoksiantojen lähettämistä, kantaja ei aikonut kiistää vastuutaan tytäryhtiöidensä kilpailusääntöjen vastaisesta toiminnasta. Komissio olisi tässä vaiheessa voinut tulkita kantajan asennetta myös niin, että kantaja halusi esiintyä sen ainoana keskustelukumppanina, joka oli halukas yhteistyöhön Stora-konsernin yhtiöiden väitetyn kilpailusääntöjen vastaisen toiminnan toteamiseksi mutta joka ei kuitenkaan implisiittisesti myöntänyt olevansa väitetiedoksiannon ja myöhemmin mahdollisesti tehtävän päätöksen oikea adressaatti.

47 Myöhemmän ajanjakson osalta on todettava, että kantajalle osoitetussa väitetiedoksiannossa täsmennetään seuraavaa: "Stora myöntää olevansa vastuussa tytäryhtiöidensä Feldmühlen, Kopparforsin ja CBC:n kilpailunvastaisista toimista sekä ajalta ennen kuin konsernin hankki ne omistukseensa että sen jälkeiseltä ajalta." Koska kantaja päätti vastata vain joihinkin väitetiedoksiannossa olleisiin väitteisiin, se tieten tahtoen päätti olla ottamatta kantaa komission nimenomaiseen väitteeseen, joka koski Storan vastuuta sen tytäryhtiöiden kilpailunvastaisista toimista.

48 Koska yrityksellä ei ole velvollisuutta vastata sille lähetettyyn väitetiedoksiantoon (em. asia Hilti v. komissio, tuomion 37 ja 38 kohta), kantajan ei voida katsoa toimineen virheellisesti näin tehdessään, mutta komissiolla on edellä 43—47 kohdassa esiin tuodut seikat huomioon ottaen kuitenkin ollut oikeus päätellä kantajan asenteesta, että tämä pitää itseään tulevan päätöksen oikeana adressaattina ja ettei tämä riitauta tätä seikkaa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa.

49 Tästä päätelmästä huolimatta kanneperuste on otettava tutkittavaksi.

50 Vaikka se, että yritys komissiossa käydyssä hallinnollisessa menettelyssä nimenomaisesti tai implisiittisesti myöntää joitakin tosiseikkoja tai oikeudellisia seikkoja, voikin olla todiste arvioitaessa, onko tuomioistuimessa nostettu kanne hyväksyttävä, myöntäminen ei voi rajoittaa itse kanteennostamisoikeutta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa perustamissopimuksen 173 artiklan neljännen kohdan nojalla. Nimenomaisen oikeudellisen perustan puuttuessa tällainen rajoitus olisi vastoin laillisuusperiaatetta ja puolustautumisoikeuksien kunnioittamisen periaatetta, jotka ovat perustavanlaatuisia periaatteita.

51 Storan käyttäytyminen komissiossa käydyssä hallinnollisessa menettelyssä ja erityisesti sen komissiolle lähettämien ilmoitusten sisältö ovat tässä asiassa sellainen harkintaperuste, joka otetaan huomioon arvioitaessa, voidaanko kanne hyväksyä.

Pääasia

52 Kanneperusteessa on kaksi osaa. Ensimmäisessä osassa kantaja väittää, että velvollisuutta perustella päätös on rikottu. Toisessa osassa kantaja väittää, ettei sen voida katsoa olevan vastuussa kilpailusääntöjen rikkomisesta.

Kanneperusteen ensimmäinen osa, joka koskee perustelujen puutteellisuutta

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

53 Kantaja muistuttaa, että komissio on periaatteessa päättänyt osoittaa päätöksen PG Paperboardin jäsenluettelossa mainituille yrityksille. Kantaja lisää, että komissio kuitenkin on tästä periaatteesta poiketen osoittanut päätöksen konsernille, jota emoyhtiö edustaa, ensinnäkin silloin, kun useat konserniyhtiöt olivat osallistuneet kilpailusääntöjen rikkomiseen, ja toiseksi silloin, kun oli selviä todisteita siitä, että

emoyhtiöllä itsellään oli jokin osuus siinä, että tytäryhtiö osallistui kartelliin (päätöksen 143 perustelukappale). Nämä kaksi poikkeamisperustetta eivät kantajan mukaan kuitenkaan lainkaan perustu yhteisön oikeuteen. Ainoa perustelu sille, että päätös lähetettiin kantajalle, on se, että sen on väitetty hyväksyneen olevansa vastuussa tytäryhtiöidensä toiminnasta (päätöksen 158 perustelukappale). Tämä perustelu ei kuitenkaan ole todellinen perustelu, joten päätös ei vastaa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen asiassa T-38/92, AWS Benelux vastaan komissio, 28.4.1994 antamassa tuomiossa (Kok. 1994, s. II-211, 30 kohta) asetettuja vaatimuksia; tämän tuomion mukaan perustamissopimuksen 85 artiklan nojalla tehtävässä päätöksessä, joka koskee useita adressaatteja, on mainittava ne syyt, joiden vuoksi eri adressaattien on katsottu olevan vastuussa kyseisistä kilpailusääntöjen rikkomisista.

54 Kantaja kiistää lisäksi komission väittämän, jonka mukaan toimielimellä ei ole velvollisuutta vastata päätöksessä sellaisiin väitteisiin, joita ei ole esitetty hallinnollisessa menettelyssä. Kantaja toteaa, että yhteisöjen tuomioistuin on asiassa 322/81, Michelin vastaan komissio, 9.11.1983 antamassaan tuomiossa (Kok. 1983, s. 3461, 14 kohta), johon komissio on vedonnut, täsmentänyt, että komission on mainittava päätöksen tekemiseen johtaneet seikat.

55 Komissio väittää, että päätöksen 140 perustelukappaleessa ja sitä seuraavissa perustelukappaleissa on selvitys niistä yleisistä periaatteista, joihin komissio on perustanut päätöksensä. Päätöksen 147 perustelukappaleessa ja sitä seuraavissa perustelukappaleissa, joissa käsitellään sitä, ketkä ovat päätöksen oikeita adressaatteja eri tapauksissa, vain sovelletaan näitä periaatteita käytännössä. Komission mukaan sillä ei missään tapauksessa ole velvollisuutta perustella täydellisesti niitä kohtia, joita ei edes ole saatettu sen käsiteltäväksi (ks. em. asia Michelin v. komissio, tuomion 14—15 kohta).

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

56 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan jollekulle vastainen päätös on perusteltava niin, että päätöksen lainmukaisuutta voidaan valvoa tehokkaasti ja että sille, jota asia koskee, annetaan riittävä selvitys, jonka perusteella hän voi tietää, onko päätös asianmukainen. Sitä, onko perustelu riittävä, on arvioitava ottaen huomioon asian

olosuhteet, erityisesti päätöksen sisältö, esiin tuotujen perustelujen luonne ja se, mikä intressi päätöksen adressaateilla on selvitysten saamiseen. Jotta perustelut olisivat riittävät näiden tehtävien täyttämiseksi, niissä on selvästi ja yksiselitteisesti ilmaistava yhteisön toimielimen tekemän riidanalaisen toimenpiteen perustelut. Jos — kuten tässä tapauksessa — perustamissopimuksen 85 tai 86 artiklan soveltamispäätös koskee useaa adressaattia ja vastuun kohdistaminen kilpailusääntöjen rikkomisesta aiheuttaa ongelmia, päätöksessä on oltava riittävät perustelut kunkin adressaatin osalta, erityisesti niiden osalta, joiden on päätöksen sanamuodon mukaan kannettava vastuu kyseisestä kilpailusääntöjen rikkomisesta (ks. erityisesti em. asia AWS Benelux v. komissio, tuomion 26 kohta).

57 Tässä tapauksessa päätöksen 140—146 perustelukappaleesta ilmenee riittävän selvästi ne yleiset perusteet, joiden mukaisesti komissio on määrännyt, ketkä ovat päätöksen adressaatteja.

58 Päätöksen 143 perustelukappaleen mukaan komissio on pääsääntöisesti osoittanut päätöksen PG Paperboardin jäsenluettelossa mainitulle yksikölle, paitsi seuraavissa tapauksissa:

"1) kun useat konserniyhtiöt [olivat] osallistuneet kilpailusääntöjen rikkomiseen

tai

2) kun [oli] selviä todisteita siitä, että emoyhtiöllä itsellään oli jokin osuus siinä, että tytäryhtiö osallistui kartelliin,

[jolloin] päätös on osoitettu konsernille (jota emoyhtiö edustaa)."

59 Tapauksissa, joissa yhtiön omistaja on vaihtunut, komissio on määrännyt päätöksen adressaatit erityisesti seuraavalla, päätöksen 145 perustelukappaleen kolmannessa kohdassa mainitulla perusteella: "— — jos luovutettu tytäryhtiö kuuluu edelleen kartelliin, kunkin tapauksen olosuhteista riippuu, osoitetaanko tästä osallistumisesta johtuva päätös tytäryhtiölle sen omissa nimissä vai uudelle emoyhtiölle."

60 Komissio on lisäksi päätöksen 147—160 perustelukappaleessa selvittänyt, millä tavalla se on kussakin yksittäistapauksessa soveltanut edellä mainittuja yleisiä perusteita.

61 Päätöksen 158 perustelukappaleessa kylläkin todetaan kantajan tilanteesta vain seuraavaa: "Stora myöntää olevansa vastuussa tytäryhtiöidensä Feldmühlen, Kopparforsin ja CBC:n osallistumisesta kilpailusääntöjen rikkomiseen sekä ajalta ennen kuin konserni hankki ne omistukseensa että sen jälkeiseltä ajalta."

62 Kuten ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on jo todennut (edellä 48 kohta), komission ei voida katsoa toimineen virheellisesti, kun se on tulkinnut kantajan hallinnollisen menettelyn aikana omaksumaa asennetta niin, ettei tämä aikonut kiistää vastuutaan todetusta kilpailusääntöjen rikkomisesta.

63 Koska kantaja ei ole nimenomaisesti ottanut kantaa väitetiedoksiannossa olleeseen täysin yksiselitteiseen väitteeseen, jonka mukaan kantaja myöntää olevansa vastuussa tytäryhtiöidensä kilpailunvastaisista toimista, komissiolla ei ollut velvollisuutta erityisesti perustella sitä, miten komission käyttämiä yleisiä perusteita on sovellettu juuri kantajan tapauksessa.

64 Väitetiedoksiannossa olevissa yrityskohtaisissa tiedoissa on lisäksi useita kappaleita, jotka koskevat niitä syitä, joiden vuoksi komissio osoitti kyseisen tiedoksiannon kantajalle. Komissio toteaa erityisesti (s. 7) seuraavaa: "Feldmühlen vastuu osallistumisesta kilpailusääntöjen rikkomiseen ajalta ennen kuin Stora hankki sen omistukseensa siirtyy koko konsernille. Sama koskee CBC:n toimintaa ennen kuin

se siirtyi Feldmühlen määräysvaltaan. Stora ei missään tapauksessa voi väittää, että se olisi joutunut vastuuseen kilpailusääntöjä rikkoneen tuottajan 'viattomana' ostajana: Kopparfors on ollut kartellin aktiivinen ja siinä täysin mukana ollut jäsen alusta saakka, ja uusi yhtymä on jatkanut Feldmühlen ja CBC:n menettelyä."

65 Koska väitetiedoksiannossa siis on riittävän selvästi ilmoitettu komission perustelut, on katsottava, että kantajalla on ollut tiedossaan kaikki ne seikat, joiden perusteella se voi tietää, onko päätös asianmukainen siltä osin kuin se oli osoitettu kantajalle (ks. vastaavasti yhdistetyt asiat 40/73—48/73, 50/73, 54/73, 55/73, 56/73, 111/73, 113/73 ja 114/93, Suiker Unie ym. v. komissio, tuomio 16.12.1975, Kok. 1975, s. 1663, 230 kohta).

66 Komission soveltamien yleisten perusteiden lainmukaisuus tutkitaan samalla kuin päätöksen sisältö. On siis todettava, että päätöksen 143 perustelukappaleessa mainittujen perusteiden lainvastaisuutta koskevalla kantajan väitteellä ei ole tässä yhteydessä merkitystä.

67 Kanneperusteen ensimmäistä osaa ei näin ollen voida hyväksyä.

Kanneperusteen toinen osa, jonka mukaan kantaja ei ole vastuussa toiminnasta, jolla on rikottu kilpailusääntöjä

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

68 Kantaja väittää ensinnäkin, ettei sen voida katsoa olevan vastuussa kyseisestä kilpailusääntöjen rikkomisesta kilpailusääntöjä rikkoneiden yhtiöiden oikeudellisena seuraajana, koska kyseiset yhtiöt ovat edelleen olemassa.

69 Toiseksi kantaja väittää, että edellytykset sille, että kantaja voitaisiin asettaa vastuuseen kilpailusääntöjen rikkomisesta konsernissa, eivät myöskään ole täyttyneet.

70 Kantaja toteaa, että komission päätöskäytännön ja oikeuskäytännön mukaan kolmen edellytyksen on täytyttävä, jotta emoyhtiö voitaisiin taloudellisen kokonaisuuden käsitteen nojalla asettaa vastuuseen tytäryhtiöiden toiminnasta, joka merkitsee kilpailusääntöjen rikkomista; nämä edellytykset ovat seuraavat:a) yhtiöiden välillä on osakeomistukseen perustuva suhde, b) kilpailunvastaisia menettelytapoja noudattavien yhtiöiden johtoon kuuluu osittain samoja henkilöitä ja c) tytäryhtiöt eivät ole itsenäisiä, koska ne kuuluvat keskitetysti hallinnoituun konserniin tai koska emoyhtiön ja tytäryhtiön johto ovat tiiviissä yhteydessä toisiinsa (ks. erityisesti asia 48/69, ICI v. komissio, tuomio 14.7.1972, Kok. 1972, s. 619, Kok. Ep. II, s. 25; asia 107/82, AEG v. komissio, tuomio 25.10.1983, Kok. 1983, s. 3151 ja asia T-65/89, BPB Industries ja British Gypsum v. komissio, tuomio 1.4.1993, Kok. 1993, s. II-389).

71 Kantaja väittää, ettei se ole aikana, jota päätös koskee, todellisuudessa valvonut kyseisten kolmen yrityksen myyntipolitiikkaa.

72 Kantaja toteaa, että Kopparfors on ollut sen täysin omistama tytäryhtiö vuodesta 1986. Stora-konsernin hajautetun rakenteen mukaisesti Kopparfors on kuitenkin jatkanut toimintaansa kartonkimarkkinoilla itsenäisenä oikeudellisena yksikkönä määräten myyntipolitiikastaan suurimmaksi osaksi itse, koska se oli kyseisenä aikana konserniyhtiöistä ainoa, joka toimi kartonkialalla. Kopparforsilla sitä paitsi oli oma hallitus, jossa oli myös ulkopuolisia jäseniä.

73 Feldmühlen osalta kantaja toteaa tehneensä huhtikuussa 1990 ostosopimuksia noin 75 prosentista FeNo-konsernin osakkeita; Feldmühle kuului tähän konserniin. Osakkeet siirtyivät sille tosiasiallisesti kuitenkin vasta vuoden 1990 syyskuussa. Vuoden 1990 lopulla kantaja hankki omistukseensa pienosakkaiden osakkeita siten, että sillä oli vuoden 1991 huhtikuussa hallussaan 97,84 prosenttia FeNo:n osak-

keista. Vaikka kantaja omisti pääosan Feldmühlen osakkeista päätöksen kohteena olevan ajanjakson päättyessä, Feldmühle ei kantajan mukaan kuitenkaan ollut sen valvonnassa siten, että kantaja voitaisiin asettaa vastuuseen sellaisesta toiminnasta, josta tytäryhtiö oli pääasiallisesti vastuussa.

74 Tältä osin kantaja väittää, ettei se pystynyt vaihtamaan Feldmühlen hallituksen jäseniksi Stora-konsernin edustajia, koska *Aktiengesetz*in (Saksan osakeyhtiölaki) 84 §:n mukaan hallituksen jäsenet voidaan erottaa vain erityisissä olosuhteissa, joista tapauksessa ei ollut kyse. Kantaja ei siis ennen kilpailusääntöjen rikkomisen päättymistä voinut vaikuttaa Feldmühlen myyntipolitiikkaan, koska Feldmühlen kartonkitoimialaa alettiin yhdistää kantajan kartonkiryhmään vasta vuoden 1991 syksyn jälkeen.

75 Väitteet, joiden mukaan kantajalla ei ollut vaikutusvaltaa Feldmühleen, pätevät myös CBC:n osalta, koska tämä oli Feldmühlen täysin omistama tytäryhtiö jo silloin, kun kantaja hankki FeNo:n omistukseensa.

76 Lopuksi kantaja kiistää komission väitteen, jonka mukaan emoyhtiö voidaan asettaa vastuuseen tytäryhtiönsä kilpailunvastaisesta toiminnasta pelkästään sillä perusteella, että emoyhtiö omistaa sen täysin. Kantajan mukaan komissio tulkitsee edellä mainitussa asiassa AEG vastaan komissio annettua tuomiota virheellisesti, koska se, ettei yhteisöjen tuomioistuin vaatinut lisätodisteita AEG:n vaikutusvallasta erääseen tytäryhtiöönsä, johtui siitä, ettei AEG ollut kiistänyt, että sillä oli ratkaiseva vaikutusvalta tytäryhtiön hintapolitiikkaan (tuomion 50 kohta). AEG:lla oli sitä paitsi ollut voimakas vaikutusvalta tytäryhtiöihinsä kyseisessä kilpailusääntöjen rikkomisessa, jossa oli kyse AEG:n itsensä suunnitteleman valikoivan jakelujärjestelmän käyttöön ottamisesta ja noudattamisesta. Julkisasiamiehen ratkaisuehdotus ja tuomion 49 kohta osoittavat komission väitteen vääräksi. Tämän väitteen osoittavat vääräksi myös ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen edellä mainitussa asiassa BPB Industries ja British Gypsum vastaan komissio antama tuomio ja asiassa T-102/92, Viho vastaan komissio, 12.1.1995 antama tuomio (Kok. 1995,

s. II-17). Kantajan mukaan komission väite on joka tapauksessa tehoton Feldmühlen osalta, koska kantaja tälläkin hetkellä omistaa vain 98,3 prosenttia sen osakkeista.

77 Vaikka Feldmühle, Kopparfors ja CBC olisivatkin edelleen itsenäisiä oikeudellisia yksiköitä, sillä ei komission mukaan ole merkitystä. Edellä mainitussa asiassa AEG vastaan komissio annetusta tuomiosta (tuomion 49 kohta) nimittäin ilmenee, että jos kyse on täysin emoyhtiön omistuksessa olevasta tytäryhtiöstä, komissiolla on ilman muuta oikeus osoittaa päätös emoyhtiölle, kuten käsiteltävänä olevassa asiassa on tehty. Tällaisessa tapauksessa emoyhtiön oletetaan valvovan myyntipolitiikkaa. Tämä oikeuskäytäntö on vahvistettu ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen asiassa T-11/89, Shell vastaan komissio, 10.3.1992 antamassa tuomiossa (Kok. 1992, s. II-757, 312 kohta) ja yhteisöjen tuomioistuimen asiassa C-310/93 P, BPB Industries ja British Gypsum vastaan komissio, 6.4.1995 antamassa tuomiossa (Kok. 1995, s. I-865). Komission mukaan todisteita tosiasiallisesta valvonnasta on näin ollen etsittävä ainoastaan siinä tapauksessa, että tytäryhtiö ei ole täysin emoyhtiön omistuksessa.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

78 Kuten on jo todettu, arvioitaessa niitä syitä, joiden perusteella komissio osoitti päätöksen kantajalle, on tukeuduttava väitetiedoksiannossa olleisiin yrityskohtaisiin tietoihin. Näistä tiedoista ilmenee, että kantajan on katsottu olevan vastuussa Kopparforsin, Feldmühlen ja CBC:n toiminnasta, koska se on Stora-konsernin emoyhtiö.

79 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan se, että tytäryhtiö on erillinen oikeushenkilö, ei riitä sulkemaan pois sitä mahdollisuutta, että emoyhtiön voidaan katsoa olevan vastuussa sen toiminnasta; näin on erityisesti silloin, kun tytäryhtiö ei määrää toiminnastaan markkinoilla itsenäisesti vaan noudattaa olennaisilta osin emoyhtiön sille antamia ohjeita (ks. erityisesti em. asia ICI v. komissio, tuomion 132 ja 133 kohta).

80 Koska kantaja ei ole tässä asiassa kiistänyt sitä, että se saattoi ratkaisevasti vaikuttaa Kopparforsin myyntipolitiikkaan, yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan on tarpeetonta tutkia, onko se tosiasiallisesti käyttänyt tätä valtaa. Koska Kopparfors on ollut kantajan täysin omistama tytäryhtiö 1.1.1987 alkaen, se väistämättä noudattaa emoyhtiön toimintaperiaatteista päättävien, yhtiöjärjestyksen mukaisten toimielinten hahmottelemia toimintaperiaatteita (ks. em. asia AEG v. komissio, tuomion 50 kohta). Joka tapauksessa on todettava, ettei kantaja ole tuonut esiin mitään todistetta, joka tukisi sen väittämiä, joiden mukaan Kopparfors toimi kartonkimarkkinoilla itsenäisenä oikeudellisena yksikkönä määräten myyntipolitiikastaan suurimmaksi osaksi itse ja joiden mukaan Kopparforsilla oli oma hallituksensa, jossa oli myös konsernin ulkopuolisia jäseniä.

81 Feldmühlen ja CBC:n osalta on muistutettava, että Feldmühle hankki vuosina 1988 ja 1989 omistukseensa CBC:n koko osakekannan, ja tästä yhtiöstä tuli Feldmühlen täysin omistama tytäryhtiö. On lisäksi kiistatonta, että kantaja teki vuoden 1990 huhtikuussa ostosopimuksia noin 75 prosentista FeNo-konsernin — johon Feldmühle kuului — osakkeita osakkeiden tosiasiallisen siirron tapahtuessa kuitenkin vasta vuoden 1990 syyskuussa. Lopuksi on todettava kantajan itsensä maininneen, että se hankki vuoden 1990 lopulla pienosakkaiden osakkeita siten, että se omisti 97,84 prosenttia FeNo:n osakkeista.

82 Kantaja ei ole kiistänyt myöskään sitä, että silloin kun se hankki FeNo-konsernin osake-enemmistön omistukseensa, kaksi tähän konserniin kuuluvaa yhtiötä eli Feldmühle ja CBC osallistuivat siihen kilpailusääntöjen rikkomiseen, johon kantajan täysin omistama tytäryhtiö Kopparfors myös osallistui. Koska kantajan on katsottava olevan vastuussa Kopparforsin toiminnasta, komissio on väitetiedoksiannon yrityskohtaisissa tiedoissa aiheellisesti korostanut (ks. edellä 64 kohta), ettei kantaja ole voinut olla tietämätön Feldmühlen ja CBC:n kilpailunvastaisesta toiminnasta.

83 Komissio on näin ollen voinut katsoa kantajan olevan vastuussa Feldmühlen ja CBC:n toiminnasta ajalta ennen kuin kantaja hankki ne omistukseensa ja sen jälkeiseltä ajalta. Kantajan oli emoyhtiön ominaisuudessa ryhdyttävä tytäryhtiöitään kohtaan kaikkiin toimenpiteisiin sen estämiseksi, että ne jatkavat sellaista kilpailusääntöjen rikkomista, josta emoyhtiö tiesi.

84 Tätä johtopäätöstä ei heikennä se kantajan väite, jonka mukaan sillä ei ollut Saksan lainsäädännön mukaan valtaa vaikuttaa ratkaisevasti Feldmühlen myyntipolitiikkaan eikä niin muodoin CBC: nkään myyntipolitiikkaan. Kantaja ei ole edes väittänyt, että se olisi yrittänyt saada kyseisen kilpailusääntöjen rikkomisen loppumaan vaikkapa pyytämällä sitä Feldmühlen hallitukselta.

85 Kun edellä oleva otetaan huomioon, komissiolla oli oikeus katsoa kantajan olevan vastuussa kyseisten yhtiöiden toiminnasta. Kantajan käyttäytyminen hallinnollisessa menettelyssä tukee tämän toteamuksen oikeellisuutta, sillä se esiintyi suhteessa komissioon Stora-konsernin yhtiöiden ainoana edustajana kyseisen kilpailusääntöjen rikkomisen osalta (ks. vastaavasti asia 374/87, Orkem v. komissio, tuomio 18.10.1989, Kok. 1989, s. 3283, 6 kohta). Lopuksi on todettava, että se, että päätös on päätetty osoittaa kantajalle, on niiden yleisten perusteiden mukaista, joita komissio on päätöksen 143 perustelukappaleessa todennut käyttävänsä (ks. edellä 58 kohta), koska useat Stora-konsernin yhtiöt olivat osallistuneet päätöksessä tarkoitettuun kilpailusääntöjen rikkomiseen.

86 Tästä seuraa, että kanneperusteen toista osaa ei voida hyväksyä, joten kanneperuste on hylättävä kokonaisuudessaan.

Päätöksen 2 artiklan kumoamista koskeva vaatimus

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

87 Kantaja vetoaa kanneperusteeseen, jonka mukaan tulevaisuudessa tapahtuvaa tietojen vaihtoa koskeva kielto on lainvastainen.

88 Kantaja väittää ensinnäkin, että päätöksen 2 artiklassa ei ole riittävän tarkasti yksilöity niitä tietoja, joiden vaihto on tulevaisuudessa kielletty. Päätöksen 2 artikla on laadittu niin epätarkasti, että voidaan katsoa, että siinä on kielletty kaikki tietojen vaihto. Kantajan mukaan näyttää erityisesti siltä, että päätöksen 2 artiklassa on kielletty kaikki sellaisten tietojen vaihto, joita mahdollisesti voitaisiin käyttää kilpailunvastaisiin tarkoituksiin.

89 Toiseksi kantaja toteaa, että päätöksen 2 artiklassa kielletään eräät sellaiset tietojen vaihdot, jotka eivät ole kilpailunvastaisia. Tältä osin kantaja viittaa komission tiedonantoon yritysten välistä yhteistyötä koskevista sopimuksista, päätöksistä ja yhdenmukaistetuista menettelytavoista (EYVL 1968, C 75, s. 3, oikaisu EYVL C 84, s. 14) sekä Seitsemänteen kilpailupolitiikkaa koskevaan kertomukseen (7 kohta), joista ilmenee, että sellaisten puhtaasti tilastollisten tietojen vaihto, joissa ei ole kyse yksittäisiä yrityksiä koskevista yrityskohtaisista tiedoista, ei ole kiellettyä. Kantajan mukaan päätöksen 2 artikla menee liian pitkälle, koska siinä kielletään yhtäältä kaikki kaupallisten — myös yleisten — tietojen vaihto ja toisaalta kaikki sellainen tilastotietojen vaihto, jolla on merkitystä kilpailulle.

90 Kantaja kiistää sen, että päätöksen 2 artiklassa olevan kiellon soveltamisala voitaisiin päätellä päätöksen perusteluista. Koska komissio ei ole päätöksessään tarkastellut sitä, missä määrin tietojenvaihtojärjestelmä itsessään oli perustamissopimuksen 85 artiklan vastainen, päätöksen perusteluissa ei ole sellaisia riittävän tarkkoja

tietoja, joiden perusteella päätöksen 2 artiklan soveltamisala voitaisiin määrittää. Kantajan mukaan päätös poikkeaa tältä osin aikaisemmista asioista (asia T-34/92, Fiatagri ja New Holland Ford v. komissio, tuomio 27.10.1994, Kok. 1994, s. II-905 ja asia T-83/91, Tetra Pak v. komissio, tuomio 6.10.1994, Kok. 1994, s. II-755). Kantaja toteaa lisäksi, että tämä kysymys ei tullut esille niin sanotuissa polypropeenituomioissa (ks. esim. asia T-7/89, Hercules Chemicals v. komissio, tuomio 17.12.1991, Kok. 1991, s. II-1711).

91 Kolmanneksi kantaja toteaa, ettei komissiolla ollut mitään perusteltua intressiä osoittaa päätöksen 2 artiklassa olevaa kieltomääräystä kantajalle. Kantajan yhteistoiminta komission kanssa ja kilpailusääntöjen noudattamisohjelman soveltaminen olivat kantajan mielestä osoittaneet kantajan haluavan estää kaiken kilpailuoikeuden rikkomisen tulevaisuudessa. Komissiolla ei näin ollen ollut oikeutta antaa kyseistä kieltomääräystä (asia 7/82, GVL v. komissio, tuomio 2.3.1983, Kok. 1983, s. 483).

92 Komissio muistuttaa, että se voi asetuksen N:o 17 3 artiklan nojalla määrätä yritykset lopettamaan todetut kilpailusääntöjen rikkomiset. Kieltomääräyksen soveltamisala voidaan pätevästi määrittää yritysten aikaisempien toimien perusteella. Komission mukaan päätöksessä on sellaisia yksityiskohtaisia tietoja kartellin toiminnasta, joiden perusteella 2 artiklan soveltamisala voidaan määrittää täsmällisesti (ks. erityisesti 49 ja 69 perustelukappale). Tässä määräyksessä täsmennetään, minkätyyppisiä tietoja se koskee, ja ne olosuhteet, joissa tietoja ei saa vaihtaa.

93 ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamisesta 23 päivänä huhtikuuta 1986 tehdyssä komission päätöksessä 86/398/ETY (asia IV/31.149 — Polypropeeni, EYVL L 230, s. 1, jäljempänä polypropeenipäätös) ja ETY:n perustamissopimuksen 86 artiklan soveltamisesta 24 päivänä heinäkuuta 1991 tehdyssä komission päätöksessä 92/163/ETY (asia IV/31.043 — Tetra Pak II, EYVL 1992, L 72, s. 1) on komission mukaan samanlaisia kieltomääräyksiä, jotka ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on vahvistanut. Lisäksi komissio toteaa, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on asiassa T-35/92, Deere vastaan komissio, 27.10.1994

antamassaan tuomiossa (Kok. 1994, s. II-957) ja edellä mainitussa asiassa Fiatagri ja New Holland Ford vastaan komissio antamissaan tuomioissa kilpailijoiden välistä tietojen vaihtoa koskeneiden kieltomääräysten osalta myös hylännyt vastaavat väitteet, kuin mitä Stora nyt esittää. Komissio korostaa, ettei sen tarvinnut analysoida tietojenvaihtojärjestelmää omana kilpailusääntöjen rikkomisena, koska kyseistä järjestelmää oli käytetty keinona, jonka avulla lainvastaista sopimusta sovellettiin. Komissio toteaa toimineensa samalla tavoin polypropeenipäätöksessä.

94 Lopuksi komissio kiistää sen, ettei sillä olisi ollut perusteltua intressiä osoittaa kieltomääräystä kantajalle.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

95 Päätöksen 2 artiklassa määrätään seuraavaa:

"Edellä 1 artiklassa mainittujen yritysten on välittömästi lopetettava edellä mainitut kilpailusääntöjen rikkomiset, elleivät ne ole sitä jo tehneet. Niiden on kartonkialan toiminnassaan vastedes oltava tekemättä sopimuksia ja noudattamatta yhdenmukaistettuja menettelytapoja, joilla voi olla sama tai samanlainen tarkoitus tai vaikutus, mukaan luettuna kaikki sellainen kaupallisten tietojen vaihto

a) jonka avulla siihen osallistuvat voivat suoraan tai epäsuorasti saada tietoja muiden tuottajien tuotannosta, myynnistä, tilauskannoista, koneiden käyttöasteista, myyntihinnoista, kustannuksista tai markkinointisuunnitelmista,

b) jonka avulla edistetään, helpotetaan tai rohkaistaan alan yhteistä reagointia hintojen osalta tai tuotannon valvontaa, vaikkei mitään yrityskohtaisia tietoja ilmaistaisikaan,

tai

c) joka mahdollistaa sen, että asianomaiset yritykset voivat seurata minkä tahansa hintaa tai markkinaosuuksien jakoa yhteisössä koskevan nimenomaisen tai hiljaisen sopimuksen täytäntöönpanoa tai noudattamista.

Kaikkia sellaisia yleisten tietojen vaihtoa koskevia järjestelmiä, joihin ne ovat liittyneet, kuten Fides-järjestelmää tai sen seuraajaa, on hallinnoitava siten, että sen ulkopuolelle on jätettävä paitsi sellaiset tiedot, joista voidaan saada selville yksittäisten tuottajien toiminta, myös kaikki uusien tilausten ja tilauskantojen tilaa sekä tuotantokapasiteetin suunniteltua käyttöastetta koskevat tiedot (näissä tapauksissa silloinkin, kun tiedot yhdistetään) tai kunkin koneen tuotantokapasiteettia koskevat tiedot.

Tämäntyyppisissä tietojenvaihtojärjestelmissä saa kerätä ja levittää ainoastaan sellaisia tuotantoa ja myyntiä koskevia yhdistettyjä tilastotietoja, joita ei voida käyttää edistämään tai helpottamaan yhteistä toimintaa alalla.

Yritysten on pidättäydyttävä myös kaikesta sellaisesta tietojen vaihdosta, jolla on merkitystä kilpailulle ja jota ei ole erikseen sallittu, sekä kaikista kokouksista tai muusta yhteydenpidosta vaihdettujen tietojen merkityksen tai sen tutkimiseksi, miten ala tai yksittäinen tuottaja mahdollisesti tai todennäköisesti reagoi näihin tietoihin.

Tarvittavien muutosten tekemiseksi mahdollisesti olemassa oleviin tietojenvaihtojärjestelmiin annetaan kolmen kuukauden määräaika, joka alkaa tämän päätöksen tiedoksiantamisesta."

96 Kuten päätöksen 165 perustelukappaleesta ilmenee, päätöksen 2 artiklasta on päätetty asetuksen N:o 17 3 artiklan 1 kohdan nojalla. Tämän säännöksen nojalla komissio voi todettuaan, että esimerkiksi perustamissopimuksen 85 artiklaa rikotaan, päätöksellään määrätä yritykset, joita asia koskee, lopettamaan tällaisen rikkomisen.

97 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan sovellettaessa asetuksen N:o 17 3 artiklan 1 kohtaa yritystä voidaan kieltää jatkamasta tiettyjä lainvastaisiksi todettuja toimintoja, menettelytapoja tai tilanteita (yhdistetyt asiat 6/73 ja 7/73, Istituto Chemioterapico Italiano ja Commercial Solvents v. komissio, tuomio 6.3.1974, Kok. 1974, s. 223, 45 kohta, Kok. Ep. II, s. 229 ja yhdistetyt asiat C-241/91 P ja C-242/91 P, RTE ja ITP v. komissio, tuomio 6.4.1995, Kok. 1995, s. I-743, 90 kohta) mutta myös kieltää alkamasta toimia samalla tavalla myöhemmin (em. asia Tetra Pak v. komissio, tuomion 220 kohta).

98 Koska asetuksen N:o 17 3 artiklan 1 kohtaa on sovellettava suhteessa todettuun rikkomiseen, komissiolla on toimivalta määrätä niiden velvoitteiden laajuudesta, joita asianomaisille yrityksille asetetaan, jotta rikkominen saataisiin loppumaan. Yrityksille asetetut velvoitteet eivät kuitenkaan saa ylittää sitä, mikä on asianmukaista ja tarpeellista tavoitellun päämäärän saavuttamiseksi eli asiassa rikottujen sääntöjen mukaisen laillisen oikeustilan palauttamiseksi (em. yhdistetyt asiat RTE ja ITP v. komissio, tuomion 93 kohta; vastaavasti asia T-7/93, Langnese-Iglo v. komissio, tuomio 8.6.1995, Kok. 1995, s. II-1533, 209 kohta ja asia T-9/93, Schöller v. komissio, tuomio 8.6.1995, Kok. 1995, s. II-1611, 163 kohta).

99 Tässä asiassa on ensinnäkin hylättävä kantajan väite, jonka mukaan komissio ei olisi saanut käyttää toimivaltaansa osoittaa kantajalle kieltomääräyksiä asetuksen N:o 17 3 artiklan 1 kohdan nojalla, koska kantaja oli osoittanut haluavansa estää

kaikki yhteisön kilpailusääntöjen rikkomiset tulevaisuudessa. Tältä osin riittää, kun todetaan, että kantaja on riitauttanut päätöksen 2 artiklassa olevien kieltomääräysten asiallisen soveltamisalan, mikä osoittaa, että komissiolla oli perusteltu intressi täsmentää yritysten, muun muassa kantajan, velvollisuuksien ulottuvuutta (ks. vastaavasti em. asia GVL v. komissio, tuomion 26—28 kohta).

100 Jotta seuraavaksi voitaisiin selvittää, onko päätöksen 2 artiklassa olevan määräyksen soveltamisala liian laaja — kuten kantaja väittää —, on tutkittava tässä artiklassa yrityksille asetettujen eri kieltojen ulottuvuutta.

101 Päätöksen 2 artiklan ensimmäisen kohdan toisessa virkkeessä asetetulla kiellolla, jonka mukaan yritysten on vastedes oltava tekemättä sopimuksia ja noudattamatta yhdenmukaistettuja menettelytapoja, joilla voi olla sama tai samanlainen tarkoitus tai vaikutus kuin päätöksen 1 artiklassa todetuilla rikkomisilla, pyritään ainoastaan siihen, että yrityksiä estetään jatkamasta lainvastaiseksi todettua toimintaa. Kun komissio on päättänyt tällaisesta kiellosta, se ei näin ollen ole ylittänyt asetuksen N:o 17 3 artiklassa sille myönnettyä toimivaltaa.

102 Päätöksen 2 artiklan ensimmäisen kohdan a, b ja c alakohdassa on tarkemmat määräykset kiellosta, joka koskee kaupallisten tietojen tulevaisuudessa tapahtuvaa vaihtamista.

103 Päätöksen 2 artiklan ensimmäisen kohdan a alakohdassa olevan määräyksen antaminen, jolla kielletään sellaisten kaupallisten tietojen tulevaisuudessa tapahtuva vaihtaminen, joiden avulla tietojen vaihtoon osallistuvat voivat suoraan tai epäsuorasti saada yrityskohtaisia tietoja kilpailijoistaan, edellyttäisi, että komissio olisi päätöksessään todennut tällaisten tietojen vaihtamisen olevan perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan perusteella lainvastaista.

104 Tältä osin on todettava, ettei päätöksen 1 artiklassa todeta, että yrityskohtaisten kaupallisten tietojen vaihtaminen sellaisenaan on perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomista.

105 Päätöksessä todetaan yleisemmin, että yritykset ovat rikkoneet tätä perustamissopimuksen artiklaa osallistumalla sopimukseen ja yhdenmukaistettuun menettelytapaan, joiden mukaisesti yritykset "edellä mainittuja toimenpiteitä tukeakseen vaihtoivat kaupallisia tietoja toimituksista, hinnoista, tuotantoseisokeista, tilauskannoista ja koneiden käyttöasteista".

106 Koska päätöksen päätösosa kuitenkin on ymmärrettävä sen perustelujen valossa (ks. em. yhdistetyt asiat Suiker Unie ym. v. komissio, tuomion 122 kohta), on huomattava, että päätöksen 134 perustelukappaleen toisessa kohdassa todetaan seuraavaa:

"Se, että tuottajat PG Paperboardin kokouksissa (erityisesti JMC:n kokouksissa) vaihtoivat yleensä luottamuksellisina ja arkaluonteisina pidettyjä yrityskohtaisia kaupallisia tietoja tilauskannoista, koneiden seisokeista ja tuotantovauhdista, oli selvästi kilpailusääntöjen vastaista, koska sen tarkoituksena oli tehdä tilanne mahdollisimman suotuisaksi hinnankorotusten toteuttamiselle. — — "

107 Koska komissio on päätöksessä asianmukaisesti todennut, että yrityskohtaisten kaupallisten tietojen vaihtaminen on sellaisenaan perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomista, se, että tällaisten tietojen tulevaisuudessa tapahtuva vaihtaminen kielletään, täyttää asetuksen N:o 17 3 artiklan 1 kohdan soveltamisen edellytykset.

108 Kieltoja, jotka koskevat päätöksen 2 artiklan ensimmäisen kohdan b ja c alakohdassa tarkoitettua kaupallisten tietojen vaihtoa, on tutkittava ottaen huomioon

tämän artiklan toinen, kolmas ja neljäs kohta, jotka tukevat näiden alakohtien sisältöä. Sitä, onko komissio pitänyt kyseisiä tietojen vaihtoja lainvastaisina ja jos on, missä määrin, on nimittäin arvioitava juuri tässä asiayhteydessä, koska yrityksille asetettujen velvoitteiden laajuus on rajoitettava siihen, mikä on välttämätöntä, jotta niiden toiminta olisi jälleen lainmukaista perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan suhteen.

109 Päätöstä on tulkittava siten, että komissio on pitänyt Fides-järjestelmää perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan vastaisena, koska se tuki todettua kartellia (päätöksen 134 perustelukappaleen kolmas kohta). Tämän tulkinnan oikeellisuuden vahvistaa päätöksen 1 artiklan sanamuoto, josta ilmenee, että yritykset vaihtoivat kaupallisia tietoja sellaisia "toimenpiteitä tukeakseen", joiden on katsottu olevan perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan vastaisia.

110 Päätöksen 2 artiklan ensimmäisen kohdan b ja c alakohdassa olevien, tulevaa aikaa koskevien kieltojen ulottuvuutta on arvioitava nimenomaan ottaen huomioon tämä komissio tulkinta Fides-järjestelmän yhteensoveltuvuudesta perustamissopimuksen 85 artiklan kanssa.

111 Tältä osin kyseiset kiellot eivät koske ainoastaan yrityskohtaisten kaupallisten tietojen vaihtoa vaan myös tiettyjä yhdistettyjä tilastotietoja (päätöksen 2 artiklan ensimmäisen kohdan b alakohta ja toinen kohta). Toisaalta päätöksen 2 artiklan ensimmäisen kohdan b ja c alakohdassa kielletään eräiden tilastotietojen vaihto sen estämiseksi, että ne voisivat tukea mahdollista kilpailunvastaista toimintaa.

112 Siltä osin kuin tällaisella kiellolla pyritään estämään sellaisten puhtaasti tilastollisten tietojen vaihto, jotka eivät ole yrityskohtaisia tai yksilöitävissä, jottei niitä voitaisi käyttää kilpailunvastaisiin tarkoituksiin, kielto ylittää sen, mikä on välttämätöntä todetun toiminnan palauttamiseksi lainmukaiseksi. Yhtäältä on todettava, ettei päätöksestä ilmene komission katsoneen, että tilastotietojen vaihto sellaise-

naan merkitsisi perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomista. Toisaalta pelkästään se, että tilastotietojen vaihtoa koskevaa järjestelmää voidaan käyttää kilpailunvastaisiin tarkoituksiin, ei tee siitä perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan vastaista, koska sen kilpailunvastaiset vaikutukset on tällaisessa tapauksessa todettava konkreettisesti.

113 Päätöksen 2 artiklan ensimmäinen, toinen, kolmas ja neljäs kohta on näin ollen kumottava, lukuun ottamatta seuraavia kappaleita:

"Edellä 1 artiklassa mainittujen yritysten on välittömästi lopetettava edellä mainitut kilpailusääntöjen rikkomiset, elleivät ne ole sitä jo tehneet. Niiden on kartonkialan toiminnassaan vastedes oltava tekemättä sopimuksia ja noudattamatta yhdenmukaistettuja menettelytapoja, joilla voi olla sama tai samanlainen tarkoitus tai vaikutus, mukaan luettuna kaikki sellainen kaupallisten tietojen vaihto

a) jonka avulla siihen osallistuvat voivat suoraan tai epäsuorasti saada tietoja muiden tuottajien tuotannosta, myynnistä, tilauskannoista, koneiden käyttöasteista, myyntihinnoista, kustannuksista tai markkinointisuunnitelmista.

Kaikkia sellaisia yleisten tietojen vaihtoa koskevia järjestelmiä, joihin ne ovat liittyneet, kuten Fides-järjestelmää tai sen seuraajaa, on hallinnoitava siten, että sen ulkopuolelle on jätettävä tiedot, joista voidaan saada selville yksittäisten tuottajien toiminta."

Sakon poistamista tai sen alentamista koskeva vaatimus

114 Kantaja vetoaa tältä osin yhteen kanneperusteeseen, jonka mukaan asetuksen N:o 17 15 artiklaa on rikottu. Tässä kanneperusteessa on viisi osaa, joita on tutkittava erikseen.

Kanneperusteen ensimmäinen osa, joka koskee sakkojen määrää koskevan perusteluvelvollisuuden rikkomista

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

115 Kantaja väittää, että komission olisi pitänyt päätöksessä selittää, millä tavalla eri yrityksille määrättyjen sakkojen suuruus oli määrätty. Vaikka päätöksen 167 perustelukappaleessa mainitaan ne perusteet, jotka on otettu huomioon, päätöksessä ei ole selvitystä siitä, mikä merkitys kullekin perusteelle on annettu. Sakon suuruuden määräämisessä sovellettua prosenttimäärää koskevat selitykset, joita komissio on esittänyt vastineessaan, olisi pitänyt sisällyttää päätökseen.

116 Komissio väittää selvittäneensä sakkojen laskennassa sovellettuja perusteita riittävästi päätöksen 167 perustelukappaleessa ja sitä seuraavissa perustelukappaleissa. Nämä perusteet ovat hyvin lähellä niitä, joita käytettiin polypropeenipäätöksessä ja jotka ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on vahvistanut.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

117 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan yksittäispäätöstä koskevan perusteluvelvollisuuden tavoitteena on mahdollistaa se, että yhteisöjen tuomioistuimet voivat valvoa päätöksen laillisuutta, ja antaa sille, jota asia koskee, riittävät tiedot sen arvioimiseksi, onko päätös asianmukainen vai onko siinä mahdollisesti sellainen virhe, jonka perusteella sen pätevyys voidaan riitauttaa, kuitenkin niin, että tämän velvollisuuden laajuus riippuu kyseisen päätöksen luonteesta ja siitä asiayhteydestä, missä se on tehty (ks. mm. asia T-49/95, Van Megen Sports v. komissio, tuomio 11.12.1996, Kok. 1996, s. II-1799, 51 kohta).

118 Kun on — kuten tässä tapauksessa — kyse päätöksestä, jolla useille yrityksille määrätään sakkoja yhteisön kilpailusääntöjen rikkomisesta, perusteluvelvollisuuden laajuus on määrättävä ottaen huomioon se, että rikkomisten vakavuus on määritettävä useiden seikkojen perusteella, joihin kuuluvat erityisesti asian erityisolosuhteet, asiayhteys ja sakkojen varoittava vaikutus, mutta niistä perusteista, jotka on välttämättä otettava huomioon, ei kuitenkaan ole vahvistettu sitovaa tai tyhjentävää luetteloa (asia C-137/95 P, SPO ym. v. komissio, määräys 25.3.1996, Kok. 1996, s. I-1611, 54 kohta).

119 Komissiolla on kunkin sakon määrää vahvistaessaan lisäksi harkintavaltaa, eikä voida katsoa, että se olisi tätä tehdessään velvollinen soveltamaan tarkkaa matemaattista kaavaa (ks. vastaavasti asia T-150/89, Martinelli v. komissio, tuomio 6.4.1995, Kok. 1995, s. II-1165, 59 kohta).

120 Sakkojen yleisen tason määräämisessä huomioon otetut perusteet on ilmoitettu päätöksen 168 perustelukappaleessa ja yksittäisten sakkojen suuruuden määräämisessä huomioon otetut perusteet 169 perustelukappaleessa. Yksittäisten sakkojen osalta komissio on lisäksi päätöksen 170 perustelukappaleessa selvittänyt, että PWG:n kokouksiin osallistuneiden yritysten on pääsääntöisesti katsottu olleen

kartellin "johtajia" ja muiden yritysten kartellin "rivijäseniä". Komissio on päätöksen 171 ja 172 perustelukappaleessa todennut, että Renalle ja kantajalle määrättäviä sakkoja on alennettava huomattavasti sen huomioon ottamiseksi, että ne ovat olleet aktiivisesti yhteistyössä komission kanssa, ja että kahdeksan muun yrityksen sakoista voidaan tehdä suhteessa pienempi alennus, koska ne eivät ole väitetiedoksiantoon antamissaan vastauksissa kiistäneet niitä tärkeimpiä tosiasiaväitteitä, joihin komission niitä vastaan esittämät väitteet perustuivat.

121 Komissio on sekä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimelle jättämissään kirjelmissä että tämän esittämään kirjalliseen kysymykseen antamassaan vastauksessa selittänyt, että sakot on laskettu sen liikevaihdon perusteella, jonka kukin niistä yrityksistä, joille päätös on osoitettu, on vuonna 1990 saanut yhteisön kartonkimarkkinoilta. Yrityksille on siten määrätty sakkoja, joiden perustaso on 9 tai 7,5 prosenttia tästä yrityskohtaisesta liikevaihdosta sen mukaan, onko yritys ollut kartellin "johtaja" vai muu. Komissio on lisäksi ottanut huomioon eräiden yritysten mahdollisen yhteistyöhalukkuuden komissiossa käydyssä menettelyssä. Kahden yrityksen sakkoa on tästä syystä alennettu kahdella kolmasosalla, kun taas eräiden muiden yritysten sakkoa on alennettu yhdellä kolmasosalla.

122 Komission toimittamasta taulukosta, joka sisältää yksittäisten sakkojen määrän vahvistamista koskevia tietoja, ilmenee, että vaikka sakkojen suuruutta ei ole määrätty soveltamalla pelkästään edellä mainittuja lukuja tiukan matemaattisesti, luvut on kuitenkin otettu järjestelmällisesti huomioon sakkoja laskettaessa.

123 Päätöksessä ei kuitenkaan täsmennetä, että sakot on laskettu kunkin yrityksen yhteisön kartonkimarkkinoilta vuonna 1990 saaman liikevaihdon perusteella. Perusprosentteja 9 ja 7,5, joista suurempaa käytettiin laskettaessa "johtaja"-yrityksille määrättäviä sakkoja ja pienempää laskettaessa "rivijäseninä" olleille yrityksille määrättäviä sakkoja, ei myöskään mainita päätöksessä. Siinä ei mainita

myöskään Renalle ja kantajalle sekä kahdeksalle muulle yritykselle myönnettyjen alennusten prosenttimääriä.

124 Tässä asiassa on ensinnäkin katsottava, että kun päätöksen 169—172 perustelukappaletta tulkitaan ottaen huomioon päätöksessä oleva yksityiskohtainen selvitys niistä tosiasiaväitteistä, joita päätöksen kutakin adressaattia kohtaan on esitetty, on katsottava, että näissä perustelukappaleissa on riittävä ja asiassa merkityksellinen selvitys kunkin yrityksen osalta kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuuden ja keston määrittämisessä huomioon otetuista arviointiperusteista (ks. vastaavasti asia T-2/89, Petrofina v. komissio, tuomio 24.10.1991, Kok. 1991, s. II-1087, 264 kohta).

125 Toiseksi on todettava, että jos silloin kun kunkin sakon suuruus määrätään ottamalla järjestelmällisesti huomioon tietyt tarkat tiedot, kuten tässä asiassa, päätöksessä mainittaisiin kaikki nämä tekijät, yritykset voisivat paremmin arvioida, onko komissio tehnyt virheitä yksittäisten sakkojen määrää vahvistaessaan ja onko kunkin yksittäisen sakon määrä perusteltu suhteessa sovellettuihin yleisiin perusteisiin. Se, että päätöksessä olisi tässä tapauksessa mainittu kyseiset tekijät eli perusteena käytetty liikevaihto, viitevuosi, käytetyt perusprosentit ja sakkojen alennusprosentit, ei olisi merkinnyt niiden yritysten, joille päätös on osoitettu, tarkan liikevaihdon sellaista implisiittistä ilmaisemista, joka olisi voinut olla perustamissopimuksen 214 artiklan rikkomista. Kuten komissio on itse korostanut, kunkin yksittäisen sakon määrä ei ollut seurausta kyseisten tekijöiden tiukan matemaattisesta soveltamisesta.

126 Komissio on sitä paitsi suullisessa käsittelyssä myöntänyt, ettei mikään olisi estänyt sitä ilmoittamasta päätöksessä niitä tekijöitä, jotka otettiin huomioon järjestelmällisesti ja jotka kilpailupolitiikasta vastaava komission jäsen ilmaisi päätöksen tekopäivänä pidetyssä lehdistötilaisuudessa. Tältä osin on muistutettava, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan päätöksen perustelujen on oltava itse päätöksessä ja että komission myöhemmät selitykset voidaan ottaa huomioon vain

poikkeuksellisissa olosuhteissa (ks. asia T-61/89, Dansk Pelsdyravlerforening v. komissio, tuomio 2.7.1992, Kok. 1992, s. II-1931, 131 kohta ja vastaavasti em. asia Hilti v. komissio, tuomion 136 kohta).

127 Näistä toteamuksista huolimatta on todettava, että päätöksen 167—172 perustelukappaleessa sakkojen määrän vahvistamisen osalta esitetyt perustelut ovat vähintäänkin yhtä yksityiskohtaisia kuin komission aikaisemmissa, samanlaisia kilpailusääntöjen rikkomisia koskevissa päätöksissä. Vaikka perustelujen virheellisyys on viran puolesta huomioon otettava seikka, yhteisöjen tuomioistuimet eivät päätöksen antamishetkeen mennessä olleet arvostelleet sitä käytäntöä, jota komissio noudatti määräämiensä sakkojen perustelemisessa. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on ensimmäisen kerran vasta asiassa T-148/89, Tréfilunion vastaan komissio, 6.4.1995 antamassaan tuomiossa (Kok. 1995, s. II-1063, 142 kohta) sekä asiassa T-147/89, Société métallurgique de Normandie vastaan komissio (Kok. 1995, s. II-1057, julkaistu lyhennelmänä), ja asiassa T-151/89, Société des treillis et panneaux soudés vastaan komissio (Kok. 1995, s. II-1191, julkaistu lyhennelmänä), samana päivänä antamissaan tuomioissa korostanut olevan toivottavaa, että yritykset saisivat yksityiskohtaisesti tietää niille määrättyjen sakkojen laskentatavan, ilman että niiden olisi tämän vuoksi nostettava kanne komission päätöksestä.

128 Tästä seuraa, että kun komissio toteaa päätöksessä, että yhteisön kilpailusääntöjä on rikottu, ja määrää rikkomiseen osallistuneille yrityksille sakkoja siten, että se ottaa sakkojen määrää vahvistaessaan järjestelmällisesti huomioon tietyt perusseikat, sen on mainittava nämä seikat itse päätöksessä, jotta ne, joille päätös on osoitettu, voivat tarkastaa, onko sakkojen taso perusteltu, ja arvioida mahdollisen syrjinnän olemassaoloa.

129 Edellä 127 kohdassa mainituissa erityisissä olosuhteissa ja ottaen huomioon se, että komissio on oikeudenkäyntimenettelyssä osoittautunut halukkaaksi esittämään kaikki sakkojen laskentatapaa koskevat asiaan vaikuttavat tiedot, sitä, ettei sakkojen laskentatapaa ole päätöksessä perusteltu erikseen, ei voida tässä asiassa pitää

sellaisena perusteluvelvollisuuden rikkomisena, jonka vuoksi olisi perusteltua poistaa sakot kokonaan tai osittain.

130 Kanneperusteen ensimmäistä osaa ei siten voida hyväksyä.

Kanneperusteen toinen osa, jonka mukaan kantajan ei olisi saanut katsoa kuuluneen kartellin "johtajiin"

131 Kantaja väittää, että sitä on päätöksen 170 perustelukappaleessa virheellisesti pidetty kartellin "johtajana" sen johdosta, että se osallistui PWG:hen. Kantaja kiistää olevansa vastuussa Feldmühlen ja CBC:n toiminnasta. Näin ollen ei ole mitään perustetta asettaa sitä erityiseen vastuuseen, joka perustuu väitettyyn osallistumiseen PWG:hen.

132 Tältä osin riittää, kun todetaan, että sekä Feldmühle että CBC ovat osallistuneet PWG:n kokouksiin ja että kantaja ei kiistä sitä, että tämän toimielimen kokouksiin osallistuneita on pidettävä kartellin "johtajina". Koska komissio on aiheellisesti katsonut kantajan olevan vastuussa Feldmühlen ja CBC:n toiminnasta (ks. edellä 78 kohta ja sitä seuraavat kohdat), se on perustellusti katsonut kantajan kuuluneen kartellin "johtajiin".

133 Kanneperusteen toinen osa on näin ollen hylättävä.

Kanneperusteen kolmas osa, jonka mukaan komissio on arvioinut kartellin vaikutukset virheellisesti

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

134 Kantaja korostaa, että päätöksen mukaan (168 perustelukappaleen seitsemäs luetelmakohta) kartelli oli pääasiallisesti onnistunut saavuttamaan tavoitteensa, mitä on pidetty raskauttavana asianhaarana sakon tasoa määrättäessä. Kantaja korostaa lisäksi, että sen vastauksessa väitetiedoksiantoon on yksityiskohtainen selvitys markkinatilanteesta ja niistä syistä, joiden vuoksi hinnankorotuksia koskeneilla sopimuksilla oli vain erittäin vähäinen vaikutus todella noudatettuihin hintoihin. Komissio ei ole päätöksessään kuitenkaan tutkinut näitä seikkoja, ja se on vain olettanut, että kartelli oli "pääasiallisesti onnistunut" saavuttamaan tavoitteensa. Kantajan mukaan tällainen lähestymistapa on harkintavallan väärinkäyttöä.

135 Komissio muistuttaa, että sillä oli oikeus ottaa kilpailusääntöjen rikkomisen vaikutukset huomioon rikkomisen vakavuutta arvioidessaan. Komissio väittää, että se on tätä tehdessään voinut perustaa kantansa havaittavissa olevien seikkojen perusteella tehtyihin päätelmiin ja ottaa huomioon kaikki sellaiset asiakirjatodisteet, joiden mukaan kartelliin osallistuneet itse pitivät sitä onnistuneena.

136 Komissio viittaa kapasiteettien käyttöä ja käyttökatteita koskeviin tietoihin (päätöksen 15 ja 16 perustelukappale), siihen, että suurin osa tuottajista osallistui kartelliin, joka kattoi markkinat melkein kokonaan (168 perustelukappale), kartellin jäsenille annettuihin moitteisiin, jos ne eivät noudattaneet hinnankorotuksia (82 ja 136 perustelukappale), sekä asiakirjoihin, joiden mukaan PG Paperboardin jäsenet arvioivat kartellin olleen menestys (101 ja 137 perustelukappale), ja väittää näyttäneensä asianmukaisesti toteen kartellin vaikutuksen sakkojen suuruuden määräämistä varten.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

137 Päätöksen 168 perustelukappaleen seitsemännen luetelmakohdan mukaan komissio on määrännyt sakkojen yleisen tason ottaen muun muassa huomion sen, että kartelli on "pääasiallisesti onnistunut saavuttamaan tavoitteensa". On kiistatonta, että tällä viitataan niihin vaikutuksiin, joita päätöksen 1 artiklassa todetulla rikkomisella on ollut markkinoihin.

138 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että rikkomisen vaikutuksia koskevan komission arvioinnin lainmukaisuuden valvomiseksi riittää, kun tarkastellaan salaisen hintayhteistyön vaikutuksia koskevaa komission arviointia. Ensiksi on nimittäin todettava, että päätöksestä ilmenee, että tavoitteiden pääasiallista saavuttamista koskeva toteamus perustuu suurimmaksi osaksi salaisen hintayhteistyön vaikutuksiin. Näitä vaikutuksia eritellään päätöksen 100—102, 115 ja 135—137 perustelukappaleessa, mutta sitä, onko markkinaosuuksia ja seisokkeja koskeneella salaisella yhteistyöllä ollut vaikutuksia markkinoihin, ei sitä vastoin tarkastella erikseen.

139 Toiseksi on todettava, että salaisen hintayhteistyön vaikutusten tarkastelun perusteella voidaan joka tapauksessa arvioida myös sitä, onko seisokkeja koskevan salaisen yhteistyön tavoite saavutettu, koska viimeksi mainitulla pyrittiin estämään se, että ylitarjonta olisi vaarantanut yhdenmukaistettujen hinta-aloitteiden toteutumisen.

140 Kolmanneksi on todettava, että komissio ei markkinaosuuksia koskeneen salaisen yhteistyön osalta väitä, että PWG:n kokouksiin osallistuneet yritykset olisivat tavoitelleet markkinaosuuksiensa ehdotonta jäädyttämistä. Päätöksen 60 perustelukappaleen toisen kohdan mukaan markkinaosuuksia koskenut sopimus ei ollut muuttumaton, vaan "sitä muutettiin ja siitä neuvoteltiin uudelleen aika ajoin". Kun tämä täsmennys otetaan huomioon, komission ei voida katsoa olleen väärässä, kun se on katsonut kartellin pääsääntöisesti saavuttaneen tavoitteensa, vaikkei se ole päätöksessä tarkastellut erikseen markkinaosuuksia koskeneen salaisen yhteistyön onnistumista.

141 Komissio on arvioinut salaisen hintayhteistyön yleisiä vaikutuksia.

142 Kuten komissio on suullisessa käsittelyssä vahvistanut, päätöksessä on tehty ero kolmen erityyppisen vaikutuksen välille. Komissio on lisäksi perustanut käsityksensä siihen, että tuottajat itse ovat yleisesti ottaen katsoneet hinta-aloitteiden onnistuneen.

143 Ensimmäinen vaikutusten tyyppi, jonka komissio on ottanut huomioon ja jota kantaja ei ole kiistänyt, on muodostunut siitä, että sovitut hinnankorotukset on tosiasiallisesti ilmoitettu asiakkaille. Uusia hintoja on siten käytetty perustana käytäessä asiakaskohtaisia neuvotteluja myyntihinnoista (ks. mm. päätöksen 100 perustelukappale ja 101 perustelukappaleen viides ja kuudes kohta).

144 Toinen vaikutusten tyyppi on muodostunut siitä, että myyntihintojen kehitys seurasi ilmoitettujen hintojen kehitystä. Tältä osin komissio väittää, että "tuottajat eivät tyytyneet ilmoittamaan sovituista hinnankorotuksista, vaan ne ryhtyivät muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta myös konkreettisiin toimenpiteisiin varmistaakseen, että korotukset todella toteutettiin asiakaskunnassa" (päätöksen 101 perustelukappaleen ensimmäinen kohta). Komissio myöntää, että asiakkaat joskus saivat myönnytyksiä korotusten voimaantulopäivän osalta tai asiakaskohtaisia hyvityksiä tai alennuksia, erityisesti suurista tilauksista, ja että "toteutunut keskimääräinen nettokorotus oli alennusten, hyvitysten ja muiden myönnytysten vähentämisen jälkeen aina pienempi kuin ilmoitetun korotuksen kokonaismäärä" (päätöksen 102 perustelukappaleen viimeinen kohta). Komissio viittaa kaavioihin, jotka sisältyvät taloudelliseen tutkimukseen, jonka useat niistä yrityksistä, joita päätös koskee, teettivät komissiossa käytyä menettelyä varten (jäljempänä LE-raportti), ja toteaa niiden perusteella, että ilmoitettujen hintojen kehityksen ja kansallisina valuuttoina ilmaistujen tai ecuiksi muunnettujen myyntihintojen kehityksen välillä oli "vahva lineaarinen yhteys" päätöksessä tarkoitettuna aikana. Komissio päättelee siitä seuraavaa: "Toteutuneet nettomääräiset hinnankorotukset seurasivat ilmoitettuja korotuksia läheisesti, vaikkakin tietyllä viiveellä. Raportin

laatija itsekin on kuulemistilaisuudessa todennut, että tämä piti paikkansa vuosina 1988 ja 1989" (päätöksen 115 perustelukappaleen toinen kohta).

145 On myönnettävä, että komissio on tätä toista vaikutusten tyyppiä arvioidessaan voinut aiheellisesti pitää ilmoitettujen hintojen kehityksen ja myyntihintojen kehityksen välistä lineaarista suhdetta näyttönä siitä, että hinta-aloitteilla oli tuottajien tavoitteen mukainen vaikutus myyntihintoihin. On itse asiassa kiistatonta, että se käytäntö, että hinnoista neuvotellaan asiakaskohtaisesti, merkitsee relevanteilla markkinoilla sitä, etteivät myyntihinnat yleensä täsmälleen vastaa ilmoitettuja hintoja. Ei siis voida olettaa, että myyntihintojen korotukset täsmälleen vastaavat ilmoitettujen hintojen korotuksia.

146 Komissio on ilmoitettujen hintojen ja myyntihintojen korotusten vastaavuussuhteen osalta aiheellisesti viitannut LE-raporttiin, koska se on kartongin hintojen kehitystä päätöksessä tarkoitettuna aikana käsittelevä analyysi, joka perustuu useiden tuottajien antamiin tietoihin.

147 Tämä raportti vahvistaa kuitenkin vain osittain, että ajallisesti oli olemassa "vahva lineaarinen yhteys". Ajanjaksoa 1987—1991 tarkasteltaessa voidaan nimittäin erottaa kolme eri kautta. LE-raportin laatija on komission pitämässä kuulemistilaisuudessa tiivistänyt päätelmänsä tältä osin seuraavasti: "Ilmoitettujen hintojen ja markkinahintojen nousun välillä ei tarkastellun ajanjakson alkupuolella eli vuodesta 1987 vuoteen 1988 ollut voimakasta vastaavuutta edes viiveellä. Tällainen vastaavuussuhde on sen sijaan ollut kaudella 1988/1989, minkä jälkeen vastaavuus on heikentynyt ja esiintynyt kautena 1990/1991 oudosti *[oddly]*" (kuulemistilaisuuden pöytäkirjan s. 28). Raportin laatija on lisäksi todennut, että nämä eri ajanjaksojen väliset vaihtelut liittyivät läheisesti kysynnän vaihteluun (ks. erityisesti kuulemistilaisuuden pöytäkirjan s. 20).

148 LE-raportin laatijan suullisesti esittämät päätelmät vastaavat hänen raportissa esittämäänsä analyysiä ja erityisesti ilmoitettujen hintojen ja myyntihintojen kehitystä vertailevia kaavioita (LE-raportti, kaaviot 10 ja 11, s. 29). On siis todettava, että komissio on näyttänyt ainoastaan osittain toteen sen "vahvan lineaarisen yhteyden", johon se on vedonnut.

149 Komissio on suullisessa käsittelyssä todennut ottaneensa huomioon myös salaisen hintayhteistyön kolmannen vaikutusten tyypin, joka muodostuu siitä, että myyntihintojen taso ylitti tason, jolla ne olisivat olleet ilman salaista yhteistyötä. Komissio on korostanut, että PWG oli suunnitellut hinnankorotusten päivämäärät ja järjestyksen, jossa korotuksista ilmoitettiin, ja komissio on tältä osin katsonut päätöksessään, että "ei voida ajatella, ettei yhdenmukaistetuilla ilmoituksilla näissä olosuhteissa olisi ollut mitään vaikutusta todelliseen hintatasoon" (päätöksen 136 perustelukappaleen kolmas kohta). LE-raportissa (3 osasto) on esitetty malli, jonka avulla voidaan nähdä, mikä on tietystä objektiivisesta markkinatilanteesta johtuva hintataso. Raportissa todetaan, että kautena 1975—1991 vallinneiden objektiivisten taloudellisten tekijöiden perusteella määräytynyt hintataso olisi vähäisiä eroja lukuun ottamatta kehittynyt täsmälleen samalla tavalla kuin noudatettujen myyntihintojen taso, ja näin on ollut myös päätöksessä tarkoitettuna aikana.

150 Raportissa olevan analyysin perusteella ei näistä päätelmistä huolimatta voida todeta, että yhdenmukaistetut hinta-aloitteet eivät olisi mahdollistaneet sitä, että tuottajat saavuttivat myyntihinnoissa tason, joka ylitti sen hintatason, johon olisi päästy vapaan kilpailun vallitessa. Kuten komissio on suullisessa käsittelyssä tähdentänyt, on mahdollista, että salainen yhteistyö on vaikuttanut tuossa analyysissä huomioon otettuihin tekijöihin. Komissio toteaa siis aiheellisesti, että salainen yhteistoiminta on voinut esimerkiksi vähentää yritysten ponnekkuutta kustannusten pienentämisessä. Komissio ei ole kuitenkaan väittänyt, että LE-raportissa olevassa analyysissä olisi jokin suoranainen virhe, eikä se ole myöskään esittänyt omaa taloudellista analyysiään siitä, miten myyntihinnat mahdollisesti olisivat kehittyneet ilman yhteistoimintaa. Komission väitettä, jonka mukaan myyntihintojen taso olisi ollut alempi, jos tuottajien välillä ei olisi ollut salaista yhteistyötä, ei näin ollen voida hyväksyä.

151 Tästä seuraa, että salaisen hintayhteistyön vaikutusten kolmannen tyypin olemassaoloa ei ole näytetty toteen.

152 Tuottajien subjektiivinen arvio, jota komissio on käyttänyt perustana katsoessaan, että kartelli oli pääasiallisesti onnistunut saavuttamaan tavoitteensa, ei millään tavalla muuta edellä olevia toteamuksia. Komissio on tältä osin viitannut suullisessa käsittelyssä antamaansa asiakirjaluetteloon. Vaikka komissio olisikin voinut perustaa arvionsa hinta-aloitteiden mahdollisesta onnistumisesta asiakirjoihin, joissa tuodaan esille joidenkin tuottajien subjektiivisia käsityksiä, on kuitenkin todettava, että useat yritykset, muun muassa kantaja, ovat suullisessa käsittelyssä aiheellisesti vedonneet useisiin muihin asiakirja-aineistossa oleviin asiakirjoihin, joissa selvitetään niitä ongelmia, joita tuottajilla oli sovittujen hinnankorotusten toteuttamisessa. Komission viittaus tuottajien omiin ilmoituksiin ei näin ollen ole riittävä peruste päätellä, että kartelli olisi pääasiallisesti onnistunut saavuttamaan tavoitteensa.

153 Edellä oleva huomioon ottaen on todettava, että komission esiin tuomat kilpailusääntöjen rikkomisen vaikutukset on näytetty toteen vain osittain. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimella on sakkojen osalta täysi harkintavalta, ja tämän harkintavallan nojalla se arvioi nyt tehdyn päätelmän merkitystä harkitessaan asiassa todetun kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuutta (ks. jäljempänä 170 kohta).

Kanneperusteen neljäs osa, jonka mukaan komission olisi pitänyt ottaa kantajan toteuttama kilpailusääntöjen noudattamisohjelma huomioon lieventävänä asianhaarana

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

154 Kantaja toteaa, että se päättänyt yhteisön kilpailuoikeuden noudattamiseksi kilpailusääntöjen noudattamisohjelmasta, jota se on vuodesta 1991 alkaen soveltanut

koko Stora-konsernissa. Seuraavaksi kantaja korostaa, että sakoilla on ennaltaehkäisevä vaikutus, koska ne määrätään erityisesti siinä tarkoituksessa, että kilpailusääntöjä rikkoneet yritykset tulevaisuudessa noudattaisivat kilpailuoikeutta. Vuonna 1991 käyttöön otettu kilpailusääntöjen noudattamisohjelma todistaa kantajan mukaan sen todellisesta tahdosta parhaansa mukaan estää kilpailusääntöjen rikkominen tulevaisuudessa. Kantajan mielestä komission olisi pitänyt aikaisemman käytäntönsä mukaisesti ottaa tämän ohjelman nopea käyttöön ottaminen huomioon lieventävänä asianhaarana (ks. erityisesti perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamisesta 5 päivänä kesäkuuta 1991 tehty komission päätös 91/532/ETY [IV/32.879 — Viho/Toshiba; EYVL L 287, s. 39]). Tämä on eri asia kuin kantajan yhteistyö komissiossa käydyssä menettelyssä, sillä yhteistyö oli väitettyjä kilpailusääntöjen rikkomisia koskevien tosiseikkojen paljastamista, kun taas kilpailusääntöjen noudattamisohjelman tarkoituksena oli estää kilpailusääntöjen rikkominen tulevaisuudessa. Toisin kuin komissio väittää, kilpailusääntöjen noudattamisohjelman huomioon ottaminen ei siis olisi merkinnyt sitä, että kantajaa olisi hyvitetty kahdesti samasta asiasta.

155 Komissio väittää, että se on jo hyvittänyt kantajaa yhteistyöstä ja että sakon alentaminen kilpailusääntöjen noudattamisohjelman vuoksi olisi merkinnyt kaksinkertaista hyvittämistä, koska ohjelma oli osa sitä politiikkaa, jonka vuoksi kantaja toimi yhteistyössä. Komissio toteaa lisäksi, että kilpailusääntöjen noudattamisohjelma on vain keino, jolla varmistetaan oikeussääntöjen noudattaminen. Komissio korostaa, että kaikkien yritysten on kuitenkin noudattava oikeussääntöjä kaikissa olosuhteissa.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

156 On jo todettu, että kilpailusääntöjen rikkomisten vakavuus on määritettävä useiden seikkojen perusteella, joihin kuuluvat erityisesti asian erityisolosuhteet, asiayhteys ja sakkojen varoittava vaikutus, mutta niistä perusteista, jotka on välttämättä otettava huomioon, ei kuitenkaan ole vahvistettu sitovaa tai tyhjentävää luetteloa (ks. em. asia SPO ym. v. komissio, määräyksen 54 kohta).

157 Tästä seuraa, että vaikka kilapailusääntöjen noudattamisohjelman käyttöön ottaminen osoittaakin kyseisen yrityksen halua estää kilpailusääntöjen rikkominen tulevaisuudessa ja vaikka ohjelma näin ollen osaltaan mahdollistaakin sen, että komissio voi paremmin hoitaa tehtävänsä, joka koostuu erityisesti perustamissopimuksessa vahvistettujen periaatteiden soveltamisesta kilpailun alalla ja pyrkimyksestä saada yritykset toimimaan näiden periaatteiden mukaisesti, pelkästään se, että komissio on aikaisemmassa päätöskäytännössään eräissä tapauksissa ottanut lieventävänä asianhaarana huomioon kilpailusääntöjen noudattamisohjelman käyttöön ottamisen, ei merkitse, että komissiolla olisi velvollisuus toimia samoin tässä tapauksessa.

158 Komissiolla oli siis oikeus katsoa, että tässä tapauksessa oli hyvitettävä ainoastaan yritysten sellainen toiminta, jonka avulla se pystyi toteamaan kyseisen kilpailusääntöjen rikkomisen helpommin. Koska kantajan sakkoa on alennettu kahdella kolmasosalla sen vuoksi, että se oli aktiivisesti yhteistyössä komission kanssa hallinnollisen menettelyn aikana, komission ei voida katsoa toimineen väärin, kun se ei ole myöntänyt kantajalle määrätystä sakosta suurempaa alennusta.

159 Vaikka on tietenkin tärkeää, että kantaja on toteuttanut toimenpiteitä estääkseen sen, että sen työntekijät tulevaisuudessa uudelleen rikkoisivat yhteisön kilpailuoikeutta, tämä ei millään tavalla muuta sitä, että tässä asiassa todettu kilpailusääntöjen rikkominen on todella tapahtunut (em. asia Hercules Chemicals v. komissio, tuomion 357 kohta).

160 Kanneperusteen neljättä osaa ei näin ollen voida hyväksyä.

Kanneperusteen viides osa, jonka mukaan komissio on sakkojen suuruutta määrätessään käyttänyt perustana asiaankuulumattomia seikkoja

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

161 Kantaja toteaa, ettei komissio ole milloinkaan aikaisemmin määrännyt kokonaismäärältään näin suurta sakkoa. Koska päätöksessä ei ole tältä osin mitään selitystä, on kantajan mukaan pakko olettaa, että komissio on ottanut huomioon asiaankuulumattomia seikkoja. Koska päätöksen 161 perustelukappaleessa mainitaan, että salaisia sopimuksia on ollut vuodesta 1975, ei voida pitää mahdottomana, että sakko on määrätty vuodesta 1975 alkaneelle ajanjaksolle, mikä ei kantajan mukaan ole perusteltua. Komissiolla ei myöskään ollut syytä ottaa päätöksen 168 perustelukappaleessa huomioon raskauttavina asianhaaroina sitä, että "kartelli toimi säännöllisten ja vakiintuneeksi tavaksi muodostuneiden kokousten muodossa, joiden tarkoituksena oli yhteisön kartonkimarkkinoiden yksityiskohtainen säätely", ja sitä, että "salaisen yhteistyön todellisen luonteen ja ulottuvuuden peittämiseksi toteutettiin huolellisesti suunniteltuja toimia". Nämä seikat nimittäin kuuluvat todettuun rikkomiseen jo luonnostaan, joten niitä ei voida ottaa huomioon raskauttavina asianhaaroina sakkoja laskettaessa.

162 Polypropeenipäätöksen väitetystä varoittavasta tehtävästä kantaja toteaa, ettei se ole sellainen lainmukainen peruste, jonka vuoksi olisi perusteltua korottaa sakkoa, toisin kuin komissio väittää vastineessaan.

163 Komission mukaan sakon määrä ei ole suhteeton, kun otetaan huomioon kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuus. Se, että sakko on suurempi kuin aikaisemmissa asioissa, on perusteltua, koska kartelliin osallistuneet eivät olleet kärsineet merkittäviä tappioita kilpailusääntöjen rikkomisen aikana, toisin kuin eräissä aikaisemmissa asioissa (erityisesti polypropeenipäätös). Kartelliin osallistuneet eivät missään tapauksessa voineet komission mukaan vedota kartellin vähäiseen menestykseen. Polypropeenipäätöksen olisi komission mielestä lisäksi pitänyt kyseisenä aikana toimia varoituksena. Komission mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin

on sitä paitsi todennut edellä mainitun päätöksen osalta, että sakot olivat hyvinkin perusteltuja kyseisen kilpailusääntöjen rikkomisen vuoksi (asia T-3/89, Atochem v. komissio, tuomio 24.10.1991, Kok. 1991, s. II-1177, 229 kohta).

164 Lopuksi komissio toteaa, että kantajan väite, jonka mukaan sakkojen määrääminen olisi perustunut "asiaankuulumattomiin seikkoihin", on pelkää arvailua. Päätös ei merkitse politiikan huomattavaa muuttumista. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on komission mukaan polypropeenipäätöksen yhteydessä jo vahvistanut, että kilpailusääntöjen rikkomisen salaaminen ja järjestäytyneisyys ovat raskauttavia asianhaaroja.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

165 Komissio on määrännyt sakkojen yleisen tason ottaen huomioon rikkomisen keston (päätöksen 167 perustelukappale) ja seuraavat seikat (168 perustelukappale):

"— salainen yhteistyö hintojen vahvistamisessa ja markkinaosuuksien jakaminen ovat sellaisenaan kilpailusääntöjen vakavaa rikkomista,

— kartelli kattoi melkein koko yhteisön alueen,

— yhteisön kartonkimarkkinat ovat merkittävä teollisuudenala, jonka kokonaisliikevaihto on vuodessa noin 2,5 miljardia ecua,

— rikkomiseen osallistuneet yritykset edustavat käytännöllisesti katsoen koko markkinoita,

— kartelli toimi säännöllisten ja vakiintuneeksi tavaksi muodostuneiden kokousten muodossa, joiden tarkoituksena oli yhteisön kartonkimarkkinoiden yksityiskohtainen säätely,

— salaisen yhteistyön todellisen luonteen ja ulottuvuuden peittämiseksi toteutettiin huolellisesti suunniteltuja toimia (PWG:n ja JMC:n kokouksia koskevia virallisia pöytäkirjoja ja asiakirjoja ei ole; osallistujia kehotettiin olemaan tekemättä muistiinpanoja; hinnankorotuksista ilmoittavien kirjeiden ajoitus ja järjestys suunniteltiin siten, että korotusten voitiin väittää olevan vain 'toisten seurailua', jne.),

— kartelli oli pääasiallisesti onnistunut saavuttamaan tavoitteensa."

166 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin muistuttaa lisäksi, että komission ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjalliseen kysymykseen antamasta vastauksesta ilmenee, että sakkojen perustaso oli 9 tai 7,5 prosenttia kunkin yrityksen, jolle päätös on osoitettu, yhteisön kartonkimarkkinoilta vuonna 1990 saamasta liikevaihdosta, siten että ensin mainittua prosenttia sovellettiin kartellin "johtajiksi" katsottuihin yrityksiin ja pienempää prosenttia muihin yrityksiin.

167 Ensiksi on korostettava, että komissio voi sakkojen yleistä tasoa harkitessaan perustellusti ottaa huomioon, että yhteisön kilpailusääntöjen selvät rikkomiset ovat vielä melko yleisiä, joten se voi korottaa sakkojen tasoa niiden varoittavan vaikutuksen vahvistamiseksi. Vaikka komissio on aikaisemmin määrännyt tietyntasoisia sakkoja tietyntyyppisistä rikkomisista, se ei estä sitä korottamasta tätä tasoa asetuksessa N:o 17 säädetyissä rajoissa, jos osoittautuu, että se on välttämätöntä

yhteisön kilpailupolitiikan toteuttamiseksi (ks. mm. yhdistetyt asiat 100/80, 101/80, 102/80 ja 103/80, Musique Diffusion française ym. v. komissio, tuomio 7.6.1983, Kok. 1983, s. 1825, 105—108 kohta ja asia T-13/89, ICI v. komissio, tuomio 10.3.1992, Kok. 1992, s. II-1021, 385 kohta).

168 Toiseksi on todettava, että komissio on aiheellisesti väittänyt, että tälle asialle ominaisten olosuhteiden vuoksi ei voida suoraan vertailla tässä päätöksessä käytettyä sakkojen yleistä tasoa ja komission aikaisemmassa päätöskäytännössä käytettyjä tasoja; aiempaa päätöskäytäntöä edustaa erityisesti polypropeenipäätös, joka komission itsensä mukaan on se päätös, jota parhaiten voidaan verrata käsiteltävänä olevaan päätökseen. Toisin kuin polypropeenipäätökseen johtaneessa asiassa, tässä asiassa ei nimittäin ole otettu huomioon mitään yleisiä lieventäviä asianhaaroja sakkojen yleistä tasoa määrättäessä. Salaisen yhteistyön peittämiseksi toteutetut toimenpiteet osoittavat, että kyseiset yritykset olivat täysin tietoisia toimintansa lainvastaisuudesta. Komissio on näin ollen voinut ottaa nämä toimenpiteet huomioon rikkomisen vakavuutta arvioidessaan, koska ne ovat sellainen erityisen vakava osa kilpailusääntöjen rikkomista, joka erottaa tämän rikkomisen komission aikaisemmin toteamista rikkomisista.

169 Kolmanneksi on korostettava perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan rikkomisen pitkää kestoa ja ilmeisyyttä ja sitä, että se on tapahtunut siitä huolimatta, että komission aikaisempi päätöskäytäntö ja erityisesti polypropeenipäätös olisi pitänyt ymmärtää varoitukseksi.

170 Näiden seikkojen perusteella on katsottava, että päätöksen 168 perustelukappaleessa mainitut perusteet osoittavat komission vahvistaman sakkojen yleisen tason

perustelluksi. Minkään perusteella ei näin ollen voida katsoa, että komissio olisi sakkojen suuruutta määrätessään käyttänyt perustana asiaankuulumattomia seikkoja. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tosin edellä jo todennut, että ne salaisen hintayhteistyön vaikutukset, joita komissio käytti perustana sakkojen yleistä tasoa määrätessään, on näytetty toteen vain osittain. Edellä oleva huomioon ottaen tällä päätelmällä ei kuitenkaan ole tuntuvaa vaikutusta todetun kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuuden arviointiin. Jo sen perusteella, että yritykset tosiasiallisesti ilmoittivat sovituista hinnankorotuksista ja että näin ilmoitettuja hintoja käytettiin perustana asiakaskohtaisia myyntihintoja vahvistettaessa, voidaan todeta, että sekä salaisen hintayhteistyön tarkoituksena että sen vaikutuksena oli vakava kilpailun rajoittaminen. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo täyden harkintavaltansa rajoissa, että komission vahvistaman sakkojen yleisen tason minkäänlainen alentaminen ei ole perusteltua kilpailusääntöjen rikkomisen vaikutuksista tehtyjen toteamusten vuoksi.

171 Kanneperusteen viidettä osaa ei näin ollen voida hyväksyä.

172 Tästä seuraa, että se ainoa kanneperuste, joka on esitetty kantajalle määrätyn sakon poistamista tai alentamista koskevan vaatimuksen tueksi, on hylättävä.

173 Kaiken edellä olevan perusteella on todettava, että päätöksen 2 artiklan lainvastaisuutta koskeva kanneperuste on hyväksyttävä osittain ja että kanne on hylättävä muilta osin.

Oikeudenkäyntikulut

174 Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 87 artiklan 2 kohdan mukaan asianosainen, joka häviää asian, velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut, jos vastapuoli on sitä vaatinut. Koska kantaja on hävinnyt pääosan vaatimuksistaan, se on velvoitettava korvaamaan oikeudenkäyntikulut, koska komissio on sitä vaatinut.

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN TUOMIOISTUIN
(laajennettu kolmas jaosto)

on antanut seuraavan tuomiolauselman:

1) EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamisesta 13 päivänä heinäkuuta 1994 tehdyn komission päätöksen 94/601/EY (IV/C/33.833 — Kartonki) 2 artiklan ensimmäinen, toinen, kolmas ja neljäs kohta kumotaan kantajan osalta, lukuun ottamatta seuraavia kappaleita:

"Edellä 1 artiklassa mainittujen yritysten on välittömästi lopetettava edellä mainitut kilpailusääntöjen rikkomiset, elleivät ne ole sitä jo tehneet. Niiden on kartonkialan toiminnassaan vastedes oltava tekemättä sopimuksia ja noudattamatta yhdenmukaistettuja menettelytapoja, joilla voi olla sama tai samanlainen tarkoitus tai vaikutus, mukaan luettuna kaikki sellainen kaupallisten tietojen vaihto

a) jonka avulla siihen osallistuvat voivat suoraan tai epäsuorasti saada tietoja muiden tuottajien tuotannosta, myynnistä, tilauskannoista, konei-

den käyttöasteista, myyntihinnoista, kustannuksista tai markkinointisuunnitelmista.

Kaikkia sellaisia yleisten tietojen vaihtoa koskevia järjestelmiä, joihin ne ovat liittyneet, kuten Fides-järjestelmää tai sen seuraajaa, on hallinnoitava siten, että sen ulkopuolelle on jätettävä tiedot, joista voidaan saada selville yksittäisten tuottajien toiminta."

2) Muilta osin kanne hylätään.

3) Kantaja velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

Vesterdorf Briët Lindh

Potocki Cooke

Julistettiin Luxemburgissa 14 päivänä toukokuuta 1998.

H. Jung B. Vesterdorf

kirjaaja presidentti

Sisällys

Kanteen perustana olevat tosiseikat ..... II - 2117

Oikeudenkäyntimenettely ..... II - 2124

Asianosaisten vaatimukset ..... II - 2126

Päätöksen kumoamista koskeva vaatimus ..... II - 2126

Kanneperusteen tutkittavaksi ottaminen ..... II - 2127

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut ..... II - 2127

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 2129

Pääasia ..... II - 2132

Kanneperusteen ensimmäinen osa, joka koskee perustelujen puutteellisuutta ..... II - 2132

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut ..... II - 2132

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 2133

Kanneperusteen toinen osa, jonka mukaan kantaja ei ole vastuussa toiminnasta, jolla on rikottu kilpailusääntöjä ..... II - 2136

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut ..... II - 2136

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 2139

Päätöksen 2 artiklan kumoamista koskeva vaatimus ..... II - 2142

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut ..... II - 2142

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 2144

Sakon poistamista tai sen alentamista koskeva vaatimus ..... II - 2151

Kanneperusteen ensimmäinen osa, joka koskee sakkojen määrää koskevan perusteluvelvollisuuden rikkomista ..... II - 2151

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut ..... II - 2151

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 2152

Kanneperusteen toinen osa, jonka mukaan kantajan ei olisi saanut katsoa kuuluneen kartellin "johtajiin" ..... II - 2156

Kanneperusteen kolmas osa, jonka mukaan komissio on arvioinut kartellin vaikutukset virheellisesti ..... II - 2157

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut ..... II - 2157

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 2158

Kanneperusteen neljäs osa, jonka mukaan komission olisi pitänyt ottaa kantajan toteuttama kilpailusääntöjen noudattamisohjelma huomioon lieventävänä asianhaarana ..... II - 2162

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut ..... II - 2162

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 2163

Kanneperusteen viides osa, jonka mukaan komissio on sakkojen suuruutta määrätessään käyttänyt perustana asiaankuulumattomia seikkoja ..... II - 2165

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut ..... II - 2165

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta ..... II - 2166

Oikeudenkäyntikulut ..... II - 2170